

„ЗАСТАВА“ излази трипут у недељу, средом, четком и недељом.

Цена је на годину 12 фор. на по год. 6 фор. на четврт године 3 е. на месец 1 фор. а. вред. за Аустрију, а за Србију на годину 120 гроша на по год. 60, а на четврт године 30. гроша.

ЗАСТАВА.

Огласи се рачунају по колицини врта, које из гармонта заузимају, и из сваку врту плаћа се увек по 6 нов., за жпг увек по 30 н. Дописи се шаљу уредништву, а предлата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад, у кући број 858. код „златног једорога.“

Број 59.

У Новоме Саду у петак 22. маја 1870.

Год. V.

У Новом Саду 21. маја.

Бројавне вести из Беча јављају, да су преговори гр. Потоцкога са Пољацима завршени и то на својшпте „задовољство“. Влада је обећала учинити неке административне уступке, и изјавила је уједно, да ће најважније тачке из резолуције галичке ваступати пред рајхсратом. Међу тим тачкама разумнају се оне, у којима се иште: да настава, законодавство у општинским стварима; за кредит; одређење квоте из земаљске порезе, за земаљске потребе и т. д. Захтев пак, да се за Галицију постави одговорна влада, у којој ће бити један земаљски министар, — по начину оном као што је Хрватска — одбијен је. Међу тим у изгледу је да ће се за Галицију код централне владе у Бечу поставити један министар без портфеља, за које место неки држе већ сад, да је намењен Голуховски.

Наравно да су владини органи једва дочекали прилику, да после више од двомесечног усиљавања гр. Потоцког, колико толико резултата виде, како би могли за обилну награду коју од владе уживају овој благодарности се показати. Како до сад никаквог пакта није било, то и споменути органи нису могли своје делатности развити; сад ће на основу ових „срећно на опште задовољство довршених преговора“ то већ ићи. Али што ће владини органи говорити о тим резултатима, нема стварне вредности ни колико је црно под ноштом. Влада није усвојила најглавнији захтев галичке резолуције; одбацила је тачку, која иште оделен положај земље према укупној монархији. Што су дакле Пољаци на последњој конференцији код Потоцкога, овоме обећали, да ће своје ваступити у рајхсрат послати, неможе се узети за израз народа, јер то обећање нису дали они људи који су припознати за вође народне. Кад су гр. А. Потоцки, др. Смољка и други отишли из Беча, тек је онда на „опште задовољство“ споразумљење постигнуто, а то ће рећи: шаљање заступника у рајхсрат обећала су људи, који у споразумљењу са владом гледе своју корист наћи, не обзирајући се на интересе и права народа. Но такви људи немогу у народу имати толико стална утиса, да га могу узети за подлогу своји себични тежња, то по томе нема ни изгледа, да ће Пољаци, за ове конференције које им је влада сад обећала послати заступнике у рајхсрат.

За распуштене саборе још нису расписани нови избори осим за горњо-аустријски. За ове друге решено је у министарској седници, да се свакако пре жетве обаве, али сам термин избора, остављен је земаљским намењеницима да га одреде по својој увиђавности.

По „П. Л.“ порта је доставила до знања великим силама, да је свој војени око (логор) код Шумле подрешила са трупама гарде и то, као што вели, учинила је са обзиром на покрет духова у Румунији, у договору са румунском владом.

Ова појава не обећава дуга века овој румунској влади, која је и без овога шуровања с Турцима врло немилда целој земљи. С овим пак, што ради одржања себе, прети народу концентровањем — турске војске, само ће ускорити свој пад, који може лако и садањег кнеза у немно положај ставити. Но ово сакупљање турске војске има и другог свога узрока, којег и ако порта прикрива под споменути разлог, ипак није у отаџу сакрити. Узрок је тај, што се Бугари почињу живље кретати; те порта мисли прибављањем своје војске у Шумли спречити какав могући покушај устанка, а с друге стране је то уједно и шах Србији, која још и сад искључиво своју пажњу једино на унапређење војског обраћа.

Међу тим, ни концентровање турске војске у Шумли, ни прокламација кнеза румунског, у којој се вели, да ће још ове године жеља народа румунског постати оствареним делом — неће омести странку Братјанову у својој радњи. Као што је у Букурешту јављају, Братјанова странка, судећи по развијеној делатности њеној, биће у идућој скупштини земаљској у већини; по политику народа на истоку, то би била велика корист.

О покрету у Италији гомилава вести стижу. „Лик. Бур.“ доноси и формулу којом се оглашава устанка закључу, да ће на живот и смрт борити се за општу републиканску ствар. Влада „аборентинска“ услед свију ови појава револуционарних са свим се збунила, те не уме ни-

какво мере да предузме. Револуционаран дух ушао је већ и у саму народну гарду, и влада мисли да ће с тим пречити да не букне у пламен, што је издала декрет, којим се налаже, да се оружје од све народне гарде одузме, и у магацине у Верони остави.

У Риму је такође захватила маха мисао револуције, као што то показује и оружје, које је спремно, на једном скривеном месту нађено. „Ун. Кат.“ донаје, да се генерал Нино Бричио спрема, да с војском образованом из овојевољаца у Рим унадне и овај заузме за талијанског краља.

Србски народни сабор.

23. седница 12. маја 1870. (по стенографији.) (Саршета).

Др. Милетић: Сл. сабор! Ја ћу само нешто још рећи. Нећу се упуштати у побијање предлога г. Мандића, јер је на све већ одговорено и јер је ствар изрицљива, него ћу само неколико речи к ономе додати, што је г. арх. Анђелић на извештеља се позвао, да је лавске сезоне, кад је споменут записник, он прегив наслова примедбу учинио. Но ја се добро сећам, да сам оном приликом казао, да се води записник као и досад, почем је у пређашњим седницама увек тако стајало, и још сам додао, да то није на дневном реду, да се расправља о том називу, него да ће то после доћи и ја сам баш рекао, да ћу тражити, кад то на дневни ред дође, да овај сабор други делокруг и други наслов добије. Ја нисам дакле у противречју са собом, по оном што сам лаве рекао (живео).

Председ: Почем је ствар изрицљива и дебата свршена, то долази сад гласање. Гос. она, која су за предлог одбора, нека изволе устати (огромна већина).

Извештељ др. Милетић чита увод: „На темељу права, што срп. народу правосл. цркве источне у опсегу срп. патријарха и митрополије по стародавном обичају и уставима припадају и што су, које највишим црквеним и краљев. привилегијама, које пак држ. законима нисмо чланом 27. угарског сабора 1790 ујамчена, а на темељу аутономије истоме чланком IX уг. сабора од год. 1868. припознате и ујамчена уставована се ове. — Ја мислим да се овај увод у претрес узме к оном немом ништа више додати, него као што сам јуче нагласио, да смо стајали на темељу стародавних обичаја при грађењу овог устројства, јер они су и на ову страну то наше нар. право пренели, и после да су нам за темељ служили угар. црквене установе, и на последњу саме привилегије, које су из стародавних обичаја произашле. Дакле ми смо се на њ позвали у колико одговарају садашњем духу времена, и у колико се слажу с нашом нар. аутономијом; јер н. пр. у законима 1790 године одна на другој страни каже се: „задржавају се његовом величанству“ то је баш највећи протест против наших привилегија, по чим нам се само религиозна страна допушта а друге не, овде је чланак IX од 1868 г. због тога наведен, што је овде аутономија наша у начелу припозната. Има истина у њему, што се имена тиче, које неможемо пријети; али ми ћемо особено обратити се на његово величанство и исказати се име промене. Одбор је сасвим доследно поступио, кад је за најглавнији темељ овде привилегије узео, а друго у колико се слаже.

Николајевић: Сл. саб! г. извештељ изволе је овде приметити, да се овде нар. црквене установе мисле; за то молим да се изрично каже, „нар. црквене“ установе.

Грујић: Дозволте ми г. моја, да на овај увод изправак поднесем, и да кажем зашто га подносим. Место овога свега увода, изправак мој гласио би овако: „на темељу права што срп. народу правосл. источне цркве у област срп. патријарха и митрополије, по нар. црквеним уставима и стародавном обичају припадају, уставована се.“

Бранковић пр. А зар привилегије да изостану?

Грујић: Ја сам тога мњења да све изостане, што није сигуран и извештан темељ овом сабору. Ја наравно да је најпоузданији темељ овом сабору, да се оснује на нар. црквеним уставима и на стародавном обичају. Гос. моја, повластице, закони државни и све оно што неизлази од сабора и од цркве, тај све може одузети који то даје. Али кад ми станемо на темељ цркве, на на ово обзироме се што је г. арх. рекао, да на темељу чисто народно-црквеном станемо, тај темељ нам се неможе одузети. Ово је темељ; закони, или се оставили, или се укинули, ово остаје непокретно, јер на свом сопственом темељу стоји. А што се привилегија тиче, питам ја, шта је било с привилегијама? Јесу ли уведене кад у живот? никада. Ако се поставимо на темељ на закон од 1790-1 год. на чл. 27. у ком се привилегије потврђују и где се каже, да се уређење црквених, школских и просветних одношаја његовом величанству и даље задржавају. — Добро господо, али тај је закон дијета угарска дошла и тај је закон садашња влада попустила; јер сад није резервирано његово величанство, јер закон предаје то држави и његово величанство нема више право употребљавати осим само тако, ако одговорна влада пристане на то. Дакле овај закон је већ уништен с оном аутономијом. Гос. моја! ту се каже „на темељу аутономије“ истоме чланком IX уг. сабора од г. 1868. припознате и ујамчене“. Ако аутономија цркве наше нема јачег те-

меља него само у том закону, онда је та аутономија врло слаба и напуста. Ја мислим да црква сама у себи своју аутономију носи. Ово што је закон рекао да је аутономија нама дао, ми је нисмо и скали, него он је то само према себи то дао. Он је рекао: досад сам се мешао у ваше послове, сметао сам вам, а сад ви сами по праву и закону радите. — Но после 3 године може мад. закон уништити то, да се све у држави концентрише. Ако н. пр. закон то све покоси, шта ће онда с тим темељем наше аутономије бити. Ја држим, да је црква независна од закона, а све друго које није у нашој власти, то се може без нас покосити. За то бих ја гос. моја предложио, да обичемо све оно, што доводи у опасност нашу аутономију; него да станемо на темељ најсигурнији, а то је нар. црквена уставна наша. Наша је црква већ толико напредовала, да се нећемо бојати, да ће што год од грчких и романских уставова унутра ући и нама пореметити наше нар. црквене установе; а ни од стране васијонске цркве немамо се такође бојати, да ће штогод против наше нар. црквене аутономије учинити се; јер и она у држави једној даје цркви своју подпуну власт. Дакле што би ми онда узимали то што излаже опасност нашу аутономију, него узимали народно-црквене темељ, да се немисли, да ће остати то на канонима, који сву православу васијонску цркву вежу, него да метнемо „народно-црквене установе“. Ја сам разумео г. извештеља, да он разумеваше наше народно-црквене установе, па зато баш треба да се то изрично каже. Дакле треба да изоставимо све оно што неснада ато и што нас може стеснити. Најсигурније је ако станемо на темељ народно-црквених уставова. А што се тиче темеља аутономије наше која је призната и ујамчена овим законима, то као што сам рекао, може се закон ревидирати и покосити, а шта нама остаје? ништа. А кад се ми на темељу нашем утврди, нека се све мења и сабор и закон, ми остајемо на нашем темељу. Ја сам из тог узрока за то, да изоставимо привилегије (живео).

Др. Секулић: Кад би ја тако као што г. епископ разумеваше пријмо, да се ми на народно-црквеним уставима утврдило, онда би најпре прихватио овај предлог, и рекао би се кад би ми тако самосталан народ била, да би се обзира на оне законе, које нам држава даје, бити мо ли, ја би рекао прихватио тај пространи наслов. Али нама је добро познато гос. моја, да ми на тако пространом мољу, што се тиче наше цркве и наше нар. просвете неможемо стати и незнамо кад ћемо доћи до тога. Морам се обаврети на привилегије и на оне законе, који нам се донос. Рекао је већ г. др. Суботић да права која нам се дају, ако нам се и контурацирају не губимо их, него остављамо их за она времена, кад ћемо бити више равноправни него данас. Што се тиче увода, морамо га зато одржати, јер код политичке власти сматра се то као израз дипломатички. И за то ако би ја као крајиниш рекао: нећу привилегија и диплома, а закона од 1848 и 1868. године као нисам, онда би протест ефердангтон из ове куће могао изступити, кад би се одрекао привилегија. Дакле на свију разлога који су овде наведени, ја сам за предлог одборски.

Беговић: Сл. саб! Ми смо Срби некако неваљуји народ; то нам бар гуђица пријавио. А песме нам тако до Косова трају, од Косова наше песме иду јас! јас! Овде смо дошли у ове земље, војевали смо и крвали смо се; јесмо ли певали, нећемо. Сад смо научили говорити, те ћемо говорити још једанпут, само се бојим да неби ти говори остали шуљби. Ми смо овде крстили дете; па у овом уводу ове наше привилегије и ови закони државни што се наводе, ја би то споредно с играчком, коју је то дете узело у руке, и огледа, каква је кад била. А да ми није срце пречево жестоко, рекао бих, да су то завјачи, па кад их човек одмота, нађе да је то попут крила мајке Југовића у ком је одсечена рука Југовића, овде кости мученичке завијене. Ја нити се машам за црквеније нити за законе, нити толико за имена, него се држим с народом његове пресудне речи „нема имена без славног племена“. Али како по некако наши правници разумује, да су то нека билегерална права, да су то непрекидна права, која се односе на права непрекидности, континуитета: код Мађара баш видимо, су они су били резервиран на истор. право, и кад им је пућен устав, мислим децембарски, онда је вођа њихов казао: Мађарска је могла бити богата, али то богатство неби било мађарско; ми би могли изпустити ове привилегије које што смо слаби били, па их нисмо ни гледали као народ, јер су биле забрањене штатнати, тако исто и са законом, писане су да ли су по нас тако и разумеване, ја држим да нису. Због правне непрекидности да ово може остати, на нека се види шта је у крилу овог детета које ће расти и напредовати. За то ја гласам с мирном савешћу за предлог одборски (живео).

Др. Милосављевић: Сл. саб! овде стоји то питање: шта да радимо? Хоћемо да саградимо устројство сабора, хоћемо један орган нашем целом народу, телу да сачинио; то нам је задаћа овде. Ту нам долази најпре наслов „устројство срп. нар. сабора“; сад би могли казати шта је то устројство сабора, те би одма могли прећи на 1-ви чланак; али увод неже, одкуд смо ми дошли овако; за то што стародавне обичаје спомињемо, даље привилегије и законе у којима се вели, да нам се нека аутономија ујамчава; то је све означено да ми имамо право саборисати, да орган нашег сабора склопимо у некаком духу да можемо једанпут право о устројству свију наших одношаја, које ми у опсегу

ове митрополије као Срби правосл. вере имамо, решавати. Ту нам ништа на путу не стоји, колико год радимо, да сачинио орган, који ће имати после права штатут градити. Зато се изрично за предлог одборски (гласајмо!).

Кирјаковић: Будући је предмет изрицљив, то молим да се гласа, и зато одступам од речи.

Димитријевић: Ја одустajem.

Сандић: Ја сам ставио исправак за то не могу одустати.

Др. Милетић: Ја мислим, да они који исправак имају, требали су одма тај исправак дати; јер иначе не могу се о њему примедбе правити, кад се дебата сврши; па зато је требало одма исправак дати иначе не важи.

Др. Суботић: Ја имам један мали исправак ставити, који се може одма пријети. Тамо стоји „припада“ а треба по смислу да стоји „припадају“. Ово ће бити можда погрешка.

Др. Милетић: То је стилстична погрешка.

Др. Павловић: Сл. саб. решио је да је предлог изрицљив. — Г. Кирјаковић ставио је предлог да да се гласа, молим да се реши.

И. Павловић: Гос. моја! То је било врло неумесно кад говорници хоће нове разлоге да донесу, да ми њих ујуткам с послоним редом; јер онда би већина сабора мањину увек ујуткати могла, а ја држим, да послоним ред ретко треба употребљавати онде, де се нови разлози, хоће да наведу.

Сандић: Слав. сабор! Ја незнам како иде с исправцима, јер о њима нема у пословнику речи, ал усуђујем се овде поднети овај исправак; и за речи „припадају“ да дође „и што су припозната и ујамчена највишим цар. и краљ. привилегијама, у којима се њима и аутономија наша оснива.“ и т. д. Другим речима ја сам зато, да се изостави понављање на законе од 1790 и 1868 из разлога, које ћу слободан бити, што украће да разложим. Чуо сам од поштованог извештеља, да ће се путем представке односно договора за тим стати, да и Далматинска епархија буде на срп. нар. сабору ваступио, то мислим да ћемо тим пре постићи, што су јуначки Бокототорани већ исказали и тражили да се саједине с патријаршијом и да добију свог владику. Кад нам није дато да смо иначе уједињени; кад смо силом и својевољом пошећани и распорани, тако, што’но реч под 6 господара и у 10 земаља: а оно можемо у овом погледу бар у овим крајевима бити у заједници до бољих времена. Далматинска епархија кад овамо дође, за њ поменути закони, наше овај од 1868, правне важности имати неће. Дакле ми видимо овде заступника и из крајева и земаља које још нису, бар нису сасвим под круном угарском, а то су из крајине, из двојне краљевине и т. д. Ни за ове не може поменути чланци законски. На последњу као Србин и посланик на овом сабору, такође не могу пристати на позивање истих чланака у устројство, јер први је донесен на сабору, на ком саборисаху само грофови и барони, велико свештенство, (председ: така је онда била конституција.) Јест така је; човек је тада по ипнењу великаша почињао тек од барона. На сабор угарск. не бејаше тада Срба — не бејаше бар од народа изабраних посланика: закон је онај донесен о нама без нас! На основу привилегија српских пак на том двоструком уговору државном, краљ с једне, а сабор српски валао би с друге стране, да нама оваке уредбе доноси. Кад би тако било, т. ј. да је закон поменути од 1790 у споразумљењу с народом српским илити са срп. нар. сабором донесен: ја би му се данас први поклоним, па ма то и најгрђи био. Г. 1868 било је истина на угар. сабору и неколико Срба, који већим делом српске интересе заступаху, ал ипак они бише у 1-вој линији земаљски ваступници, па тек по својој срп. свести и осећању Срби — никако пак срп. нар. посланици: дакле опет донесен је чланак 1868 о нама а без нас. Уа ово неперичем изикао, да нас Србе по начелу равноправности и као грађане угарске тај закон неведе — ал по том ипнењу веже нас у толико, у колико на пут нестане наших привилегијама. По њима смо ми народ у овим крајевима бруне угарске; народ да — ако и не онолики као онај део од народа, који хоће да је „дрвеностуљити“. Тако почем ће се граница милитарска да уреди, а код далматинске епархије истом кораца да чине, за које закони 1790 и 1868 неостоје — та ево није ни дотични акат од милит. власти о продужењу сабора овог прочитан — и ја тек овда видимо заједнице наше на овом сабору, кад овде буду ваступници из Далмације и Бокототорске, стога предлажем овај исправак и молим да се прими. (жагор. гласајмо).

Б. Димитријевић: Славни сабор! Од говорника који су говорили нашо сам да само г. епископ пакрачки говори против редакције и г. Сандић који је исправак поднео. Ја сам за одборску редакцију из ових разлога. Г. епископ пакрачки тога је мисљења, да нам је довољно, да се на старе обичаје и стародавне установе позовемо. Кад би то довољно било, ја мислим да онда неби било нужно уједно позивати се и на земаљ. законе. Али поред тих стародавних уставова, ми смо толико времена без сабора били. Напротив од кад нам је ујамчена аутономија, ево резултата да смо се састали. Због тога је нужно да се позовемо на аутономију која нам је аутономија 1868 законом ујамчена. — Дакле г. епископ прихватио је да привилегије као међународни уговор сматра, а дата ми је форма привилегија без самволења народа, коме је дата; то је све што сам имао прилетати. (живео).

Др. Павловић: Ја ћу у овом предмету врло краћко бити. Да нема било сумње, да ми одступам од онога на што имамо право, зато ћу споменути не-

колико речи. Извор нашег устројства су права наша. Ми нећемо да кажемо, да су ти закони извори, него да су тим законом наша права припозната; тим негубимо права наша него кажемо да их је државни закон припознао, дакле то је с правног гледишта узето. То је због правне неприкосности, да се види одкуд ми вршимо та права, која већ имамо, вршимо их на основу ових закона. Мађари су 1790—1 г. признали нас за грађане, као да пре нисмо били, али је то с њиховог гледишта. Ти закони се само за то овде спомињу да се види, да су та права припозната, ја сам дакле за редакцију. — Само ћу још споменути дете, коме се име овде даје; ја се обрађујем против тога, да је наш народ дете и да се српски народни сабор назове дете; јер наш је народ још давно државу своју имао, и после на бојном пољу увек јунак остао и одржао се на и сад има својих држава (живео!)

Николајевић: Мој исправак није нико побијао ви то немам ништа ни одговарати.

Грујић: Ја сам дао исправак.
Др. Касашиновић: По посланику говори при крају дебате најпре онај, који је исправак ставио, затим онај који је противпредлог дао, а на крају известитељ или предлагач.

Председ.: Г. епископ Николајевић дао је исправак (одустао је.)

Николајевић: Ја нисам од исправка одустао.

Грујић: Сл. саб. Ово што сам тај исправак предложио, нисам за то предложио, да се темељ нарушава него да се утврди; па баш сад ме г. предговорник још већма утврђава у томе, да треба да останем при исправку. — Колико година нисмо имали сабора, и зашто га нисмо имали? нисмо га имали зато, што нисмо били на основу куће своје, него је сабор зависно од привилегија и од оних, који су их сами без нас тумачили. По њиховом тумачењу нису нам дали, да на основу који је био њихов сабор држио кад хоћемо. Да смо били на темељу народно-крпеном били би сигурнији у томе. Што је г. Секудић казао, ја то делим: да нисмо сигурни то стоји; ал мислим да ћемо доскочити томе страху и тој бојазни, кад се стави сабор овај осим државних закона на нар. цркв. установе своје. Г. др. Павловић казао је, да ми те државне законе само за то наводимо, што хоћемо да потврдимо то, да је нама аутономија припозната. Добро, али ја се бојим и тога што у том закону има ствари које се нама непадопаде. Наша је аутономија овим законом гарантована. Али питање је хоће ли нама законодавац допустити, да кажемо, шта примамо, а шта не примамо. Ово је гос. моја наш јавни нар. орган; питање је хоће ли законодавац казати: оставите што је добро, а избаците што вам не годи. Ја мислим да то неће бити, него ће казати: кад си их признао ниси само по један § признао него цело, зато вам је дата аутономија да само о црквеним и школским стварима радите, а о другима не; ако нећете о томе само да радите, нећем вам да можете сабор држати. Ако ћемо употребити темељ тај само према влади т. ј. да она признаје темељ овај нар. црквени и наше стародање обичаје онет није добро, јер они су признали привилегије, али нису нам дали држати зато сабор; а деклараторијум казао је да се могу држати. Кад се ставио на наш рођени темељ неможе нам нико на пут стати; можемо држати сабор кад год нам је воља.

Сандић: Ја из ових разлога које сам мало час казао понављам и предлагам да се мој исправак прими; и самоћу да додам за разјаснење, што баш закон од 1790 у почетку и 1868 зато су донесени, да се баш обиле потврде привилегија, односно закључака од 1861.

Известитељ. др. Милетић: Сл. саборе! Допустите ми да нешто речем на оно, што је изводео г. еп. Грујић рећи. Он би пре био за оно, што је говорио да све изостане, или све да остане овако као што је овде. Трећег нежа. Аутономија наша црквенонародна је унутрашња и спољашња. Унутрашња је она која осигурава народу делокруг према јерархији својој, према оном телу у цркви, које има по канонима неку јурисдикцију власт. Ту аутономију нам осигуравају стародавни обичаји и црквенонародне установе и привилегије у неком виду особито онде где се каже, да имамо право митрополита бирати, ми смо то морали навести vis a vis нашој јерархији. Спољашња одношаји су према држави. Ту опет привилегије долазе; једно привил. с једне стране, а сабор угар. од 1790 године који нам гарантује те привилегије с друге стране. Ја мислим, да не стоји то да последњи закон пређашње касира, него само да може једну страну касирати. Ми имамо право, да решавамо на сабору не само о црквено нар. него и о другим предметима, то нам је право у привилегијама г. 1790 потврђено и зато смо се овде позвали на угар. закон од 1790 године. А што смо држ. закон од 1868 навели, то је зато да се зна, да нам је аутономија припозната. Ми нисмо од државе тражили аутономију, јер нам аутономија припада у опште на челу друштвеном, а особито по црквеном друштвеном погледу и тај се круг све већма шири. Аутономија је нама дакле тим законима ујачена и припозната, онда ће нам бити јача снага и ми ћемо на природна права акеловати, кад дође зато посебно време. Ми ето видимо да се аутономија даје сада и Израелицима. С те стране мислим што се религије тиче, неможе се бојати, а што се школе тиче ту држава мора неки надзор имати. Друго је питање како ћемо сачувати наше конфесијалне школе. Држава мора оне услове прописати, који се морају држати при васпитању једног нараштаја — Сад да одговорим оној господи, која страх имају и бојазан да прејурисцирамо оној браћи, која у Далмацији и Босној живе. Но овде се ово може узети у територијалном погледу, и то нама добро долази; на послетку ово су земље угарс. круне, која нам аутономију гарантује. Ја мислим да ће се граница организирати и жељиде да јој се осигура аутономија. Онама који кажу, да су други Срби изкључени, ја одговарам, да баш с овим законом могу доћи; јер све оне земље стоје под једном круном и на том основу они могу доћи, јер су у једној држави, једне народности, а једна народност има само једну јерархију. На том основу управо можемо тражити, да се нашој јерархији присаједине, ако се позовемо на угар. закон од 1790; ми дакле ништа нескријемо. Ми имамо подпуну аутономију, која је држ. законима призната. Ако нам пак непризнају аутономије, ми ће мо тражити пута како ћемо до тога доћи. (гласајмо.)

Грујић: Ја предлагам да се уметне реч „—“

Др. Суботић: Кад се дебата закључи, онда се неможе ништа више предлагати, него президијум ставља питање, о ком ће се гласати.

Предс.: Ја сам мислио, да само г. епископ примедбу учини што се текста тиче.

Др. Суботић: Више се ништа неможе додати на предлогати, него долази решавање.

Предс.: Гос. моја! Она госп., која мисле да могу пријети редакцију с исправком г. еп. карштадског нек изволе устати (огромна већина, дакле примасе.)

Др. Милетић: Ако ће мо даље ићи, ја мислим да ће то дуго трајати.

Др. Суботић: Ја мислим нека г. извест. прочита први чл. па онда нек се пријаве исправци, а дебата да се одложи за сутра.

Др. Милетић: Ово је кључ целом устројству. (чл. 1. устројства.) „Српски нар. сабор је орган, који у име срп. нар. правосл. цркве у осегу срп. патријаршије и митрополије у границама држ. закона самостално уређује одношаје и расправља, надгледа, непосредно и посредно извршује послове који се тичу црк. администрације, школе и просвете, наставних добротворних народних завода и заклада, срп. нар. фондова и срп. црк. нар. добара.“

У делокруг сабора спада такође уређење дијецеза, избор митрополита и патријарха срп. и владику. — Сад ћу молићи исправке.

Николајевић: Ја имам овај исправак: „срп. нар. сабор је орган, који у име срп. нар. правосл. цркве у осегу срп. патријаршије и митрополије у границама држ. закона и цркв. уставна уређује самостално у споразумелу с епископским синодом одношаје и т. д. као и у одборском предлогу.“

У делокруг сабора спада избор митрополита и патријарха, даље споразумно са синодом уређење дијецеза и утицање у избор епископа.

Др. Касашиновић: Мој исправак овако гласи: у 4-тој врсти да се изоставе речи „у границама државног закона“ у 5-тој врсти после речи „одношаје“ да се дода и „установа.“

Друга алинеја овако да се измени: „Сабор одређује број и осег дијецеза“ и т. д. после ове алинеје да се додају још ове.

„Сабор одређује састав и делокруг нужних органа и начин како да се поставе.“

„Сабор располаже приходима нар. фондова и цркв. добара, за нар. цркв. и просветне потребе. У колико та средства недостају власт је сабор на ту цел као и за подмирење сабор. трошкова уз предходну дозволу држ. власти учинити разрез на народ. Сабор прегледа рачуне свиљу њему подручних заклада, нар. фондова и цркв. нар. добара и издаје рачунодавцима одушнице. Осим тога спада у делокруг сабора и све оно, што се на горепоменути привилегијама оснива.“

По себи се разуме да право врховног надзора, које његово величество уставним путем врши, остаје неповредљиво.

Беговић: Ја мислим да би ваљало да се то даде штампати, јер то је дугачак исправак.

Др. Милетић: Ја мислим да канцеларија приправи 10—15 комада, те да их после подне на сто метне, не ће моћи сваки или прочитати или преписати. (прима се.)

Предс.: Гос. моја! сутра у 9 сати заваљујем седницу, а сада закључујем седницу (живео!) (Свршетак у 1¹/₄ часа по подне.)

24. седница 13. маја 1870. (по топографији.)

(Почетак у пола 10 часова пре подне.)

Председник (живео!) звони: Отварај седницу господо моја. Записник јучерашње седнице молим да се прочита.

Др. Стевановић чита записник последње седнице.

Предс.: Имате ли какво примјечаније на записник господо моја? (нема.) Будући да никаква примјечанија нема, записник се одоверова. Записник данашње седнице водиће г. И. Павловић, а имена говорника бележиће г. др. Максимовић. — Господи посланик српске жупаније Павле Грујић поднео је веровнице српских посланика и њихових заменика. Молим да се преда верификационом одбору. (живео!) — Свештеник Тодор Георгијевић администратор парохије оброчачке подноси молбу, у којој иште да би се парох Петар Јанковић, који већ од 5 год. лежи од највећег удара ставио у пензију, а да се он у парохију стави (петиционом одбору). — Исти администратор парохије оброчачке Тодор Георгијевић моли, да би се старешинство између њега и сопароха му Данила Першића определило. — Даће он се предграђује против тужбе, коју је уметле оброчачки против њега славном сабору поднео, и која је на јучерашњој седници предугета била. Мислим да се преда петиционом одбору. Посланик Ђурђевић јавља, да ће у четвртак доћи на сабор. Општина нетријеска моли, да би се у привременој дотацији пароха петријеског таково расподељење учинило, како он скриве исти парох неби брао приход од винограда, ливада баште и од тасова црквених, (дотационом одбору). — Александар Живички клирик, који је упуцањена парохија где год у Архидијецези и уопште у овој јерархији дала (петиц. одбор). — Општина орешачка из вршачке дијецезе моли, да би јој се 3—400 фр. као милостиња из неприкосновеног фонда дала, да може дугове своје, које је приликом поправљања цркве учинила исплатити. — Овде воровница некоји бирача, која би требала, да је отмишља у Ерденић приликом избора по лавика српске жупаније, незнам каквим је поводом онамо дошла. Ја мислим, да се може предати верификац. одбору. — Ако имају господо, још какве поднеске, нека изволе пријавити их.

Др. Милосављевић: Ја имам поднесак Пера Формана председника општине у Вршци. Он жели, да се три парохије од постајених шест парохија Радунку, навађајући, да у Вршци има две главне цркве, а трећа да је на Гробљу, где се редко служи; даље, да је на 8000 душа три свештеника доста; зато моли, да се онда ова тројица у прву класу ставе, да би могли одговарати парохији Вршци а и свештеници да би боље наплаћени били (дотационом одбору.)

Др. Касашиновић: Сл. саборе! Имам и ја једну ствар да поднесем. У жупанији српској уништен је први избор, и наређено је да се нови избори предузму. Општина има 61. мени као управитељу саборске писарнице требало је то обавити. Ја то

нисам могао тако лако обавити, јер поштар није хтео то да прими на се, почем само има 12—13. општина камо пошта иде. Пошта је хтела да 2 епископа одреди, али је искала 200 фр. У том случају није ми ништа друго преостало, него сам у споразумелу с његовом преузвишеношћу узео три богослова и они су то извршили. Сад сам добио од њих рачун, који износи 34. фр. 39. нов; то је само за трошкове које су учинили. Ја мислим да тај рачун треба лизидовати, то су они на кола и рану потрошили; но осим тога мислим да би требало, да им се награда за труд одреди, и то једном који је 22 обштинне обилао да се даде 15 фр. а другој двојици сваком по 10 фр. Тако све би износило 69 фр. 39 нов. Кад се пореди с трошком, који би се експресом учинио, то видимо да је градна разлика. Ја мислим, да се ово изпредаје финац. одбору, него да сабор одма ствар реши, зато молим да сабор одма мој предлог усвоји. (прима се.)

Председник: прима ли се овај предлог? (прима се.)

Др. Суботић: Ако нема нико више поднесака, ја би један предлог ставио.

Сандић: Имам ја један поднесак: Варнава Поповић Јеромонах манастира вел. Ремете, тужи се на оца Евлогија Кузмановића игумана реметског, ради неморалног владања овога, као и ради тога, да би се тужитељ, који је из манастира избачен у манастир повратио, и ради одређења једне мешовите комисије, која би на лицу места стање манастира прегледала.

Председник: Господо моја! Ово је човек, који ода по свету и прави само досаде; зато ја мислим, да ова тужба и неаулажује да дђе у претрес на сабор. Ја неговорим ово, што би можда хтео, да се кривица неказни, него само кажем да знате какав је ово човек.

Сандић: За моје оправдање зашто сам ово предложио имао би нешто рећи (није нужно. — жагор.)

Др. Стевановић: Господо моја! што се петиција тиче ја бих предложио, да се све најпре у канцеларију саборску предаду, па да их бележници пријаве, или да сваки посланик моралну одговорност за петиције, које предаје узме.

Председник: Примали се ово? (не прима се.)

Др. Милетић: Кад би се то установило, да се свака петиција на саборску канцеларију упути, то би врло неуместно било, и онда би то била цензура над народом и општинама које петиције поднашају, а и над самим нама. Ја право то, које ми у том погледу као посланику народном припада, не уступавам ником. Него што дође на президијум, то зависи од њега, дал ће то перовођама предати, да они екстрахирају шта је саржај петиције, и да их тако поднесе или дал ће их сам президијум пријавити; али ја од мога права не одступавам. Моралну одговорност може сваки примати, али како? он немора и неможе свагда знати, постоје ли дела која се наводе, кад би ствар позната била, да није тако, као што се у петицији налази, нико се неби ни примао; то спада у посао саборски да испитује те ствари. Ја сам дакле против тога предлога, што га је г. др. Стевановић изнео. Ја се тога држати већу, јер сабор ни нема право то закључивати.

Сандић: Ја се слажем с овим, што је г. др. Милетић рекао; ја се обрађујем против тога да се моје право ограничава. Ја мислим да поднесак у ком стоји, да се ко тужи за какву неправду, сме на сабор изнети. А што се моралне одговорности тиче, то мислим, да посланик, који поднесак преда није дужан одговарати за оно, што стоји у поднеску, који по дужности сабору пријавити морам. Ако је тужитељ рђав човек, може се наћи и против тужитеља. Али да се ја подвргнем цензури, то немогу допустити; јер ја сам непријатељ цензуре у сваком случају.

Др. Суботић: На предлог г. др. Стевановића хоћу да рекнем неколико речи. Овај предлог не треба ни доносити на закључак у сабору; јер сваки посланик има по послонику право, да донесе на сабор што дође на њега. Што дође на президијум, то зависи од његове наредбе. Ја мислим да пређемо преко њега на дневни ред (такоје). —

Ја имам један предлог. Мени се чини, да је један предлог, што се тиче библиотеке карловачке, већ донесен и други што се тиче старина по манастирима, да се наредба учини, да се музеум установи. Али чини ми се, да никакав предлог није још донесен о нашој народној архиви. Ја сам тако слободан, да позорност славног сабора обратим на тај наш завод. Народна архива један је од најважнијих завода нашег народа. На сваки начин треба предградити у каквом се стању она налази, и наредбе донети, како да се за будуће уреди. Ово је предлог: Нека сабор изађе један одбор, који ће прегледати, у ком се стању налази народна наша архива, па да изради и сабору поднесе предлог, како да се та архива уреди и управља. — Ако овај предлог подпоре нађе, предлагам, да се одбору за прешне ствари преда. (Подмољнут и пријемно.)

Предс.: Јесте ли тога мњења господо? (Јесте.)

Будући да никакви поднесаци више нема то мислим да можемо прећи на дневни ред.

Живковић прота: Ја имам једну интерпелацију: Општина старчевачка у епархији вршачкој а протопрезвитерату ланчевачком, која спада под душепопечитељство јеромонаха манастира Војловаче, јер нека ни парохијске цркве ни свога пароха, управља је још у септембру месецу прошле године молбеницу на покојног патријарха Самујла, као на председника српског народног сабора, којом моли, да јој се манастир Војловаче уступи за парохијску цркву, пошто није у стању себи цркве саградити, а и тако она позанимше манастирску цркву својим приносима и иживданијем издржава; па ако би јој се молба њена уважила, онда тек да јој се и нарочити парох мирски одреди. — Ја сам слободан учитати: Да ли је што о томе познато вашој преузвишеношћу, споменуто молбеницу међу списима покојног патријарха потражити дати, и у своје време поднети је дати славном сабору?

Предс.: Познато ми није; ал ћу дати потражити ту молбеницу и ако се нађе, ја ћу је предати, и уједно на интерпелацију одговорити.

Рачајић: Вама преузвишеношћу, и ја имам једну интерпелацију: § 92. оделења III. највишега одписа од 10. августа 1868 одређује плату и положај професора на карловачкој и новосадској гимназији по пропису за средње државне гимназије, у колико неби фондови и други источници на одржавање ових просветних завода достизали, да им се припомоћ из народног фонда дода. Неужда је прека, да карловачка гимназија јаност добије, како неби у-

ченици њени принуђени били на друге гимназије одлазити и абено испате матурирета полгати. — Умољавам вашу преузвишеношћу учтиво, да би наволела нагласити, јесу ли у овој сврхи какви кораци учињени и докле су доспели, ако ли нису, да би ваша прузвишеношћу вољна била такове учинити.

Предс.: Молим писмену интерпелацију.

Анђелић архимандрит. Ако би ми славни сабор допустио, ја као члан патроната гимназије карловачке могао би на ову интерпелацију одма одговорити.

Др. Милетић: Овде нема патроната, него президијум има на интерпелацију одговорити (тако је)

Др. Милосављевић: Председништво има право да интерпелацију упути на известиоца одбора, и он може о том извештај дати. Ја мислим, да би исто тако и г. арх. Анђелић могао на ову интерпелацију одговор дати.

Др. Милетић: Ја мислим, да на оваке интерпелације немају поједини чланови одговарати, него само президијум, а президијум може тако позвати кога епископа онет да уместо њега одговори, ако се интерпелација тиче дијецезе; а поједини чланови немогу на интерпелације одговарати. Дакле да се ова интерпелација президијуму преда; а како ће он даље чинити даље ће интерпелацију на патронат упути или као предс. патроната и сам извештај дати, то зависи од њега. И он може одма одговорити или после кад се о ствари информира.

Председник: Ја сам искао писмену интерпелацију, па ћу на њу одговорити, било као председник сабора или као председник патроната. — Имајућу господо још шта предложити? (нема) Дакле молим, да се пређе на дневни ред.

Др. Милетић: Ја мислим да се најпре прочита 1. чл. и сви исправци, па онда да се започне дебата о томе. Тако редакција одборска гласи: Чл. I. „српски народни сабор је орган и т. д.“

Николајевић: Мој исправак гласи овако: „Српски народни сабор је орган, који у име српског народа и т. д.“

Др. Касашиновић: И ја имам исправак: У 4. врсти да се изоставе речи: „у границама државног закона и т. д. (као у пређашњој седници).“

Др. Суботић: Господо моја! Ја бих учинио ради саветовања овај предлог.

Др. Касашиновић: Г. арх. Живковић поднео је овај исправак: Да се међу речима „српски народни сабор“ и речима „је орган“ уметне: у качестве сабора крпено и народно просветнога.“

Др. Милетић: Овде долази још исправак барона Рајачића, који је упућен на одбор на устројство сабора, и који сада овде износи. Он предлаже, да се „Матица“ под управу сабора стави.

Др. Суботић: Ја бих предложио, да се о алинејама решава.

Др. Милетић: Гласати се може по алинејама, али је тешко о свакој на по се говорити, почем у свеви стоје; него кад гласаће дође, онда управо треба о појединим алинејама гласати.

Председник: Ја мислим, да се овим редом, као што су исправци донесени, дебатирати. Први је г. епископ Карштадски поднео исправак; ја мислим да најпре о целом његовом исправку дебатиремо, па кад се то сврши, онда долази други исправак.

Др. Милетић: Најпре се мора о одборском предлогу расправити. Известитељ је дужан тај предлог обранити; он ће се изјаснити, у колико се слаже са исправкама; па кад се то сврши, онда се продужује дебата о исправцима. Гласаће се пак о свакој алинеји посебице.

Др. Суботић: Ја мислим, да се најпре алинеја прочита, исправци, који су на њу поднесени, објаве, онда да се о том већа и гласа; јер иначе, будући да врло много исправака имамо, ништа ће већаће бити разговорно, нити се може опредељено гласати.

Др. Касашиновић: Ја мислим да известитељ прет свега каже назоре своје о чланку, па онда да се даље иде.

Др. Милетић: Славни саборе! Као што сам јуче напоменуо овај први чланак је управо кључ целом устројству сабора; ово је темељ и будућни штату, који ће идући сабор сачинити. За дужност сматрам, да о овом чланку мало опширније проговорим, тим више, што је већ споменуто у овом сабору, да има ствари, које се не слажу са црквеним земљиштем, са земљиштем црквених уставна наших, а и ту је баш темељ положен тим уставнама. Дужан сам због тога побити све оно, што је против становништа одборског овде наведено, као да је одбор на то ишао, да повреди или крпено земљиште, или установе наше цркве, него ја ћу баш да докажем да је одбор за тим ишао, да право народа у склад са црквеним уставнама нашим доведе. — Чл. I. може се на два дела поделити. У I. делу каже се: Сабор је орган народни; овде је легислатива његова изложена. Други део односи се на администрацију, које би ми могли извати, да спада на извршну страну. Под уређењем одношаја разумели смо најпре унутрашњу страну ти одношаја, т. ј. како се односи сабор према целом строју, који ће у штату доћи. Ова једна реч осигурава права нар. сабору, да све одошаје од горе до доле узевши т. ј. од саборског па до општинског строја и делокруга уређење. — Друга страна ти одношаја је положај наш према јерархији. Ту је позван сабор, да и те при грађењу штату према њој, а исто тако и према држави прецизира, можда ће му делокруг у том погледу бити ужи, но сабору је остављено, да он то уреди по свом увиђењу. Други део односи се на администрацију и на разне административне гране. Питање је у колико можемо те одношаје у сабору одређивати. Ми смо споменули привремену администрацију, уређење дијецеза, избор митрополита и избор владику. Дакле могло би нам се пребацити, да се ми мешамо у нешто, што у саборски делокруг не спада. Ту пре свега нећу да се упустим у опредељење, шта је црква; нећу да се у дефиницију цркве упустим, него само ћу поглед бацити на то, што у тој цркви има. Ако узглед канонично право у цркви ма које, па и нашег хришћанског вероубака, онда у цркви налазијмо троје. Прво налазијмо основ и темељ њен, т. ј. науку хришћанску и морал, који се из ње изводи. Друго видимо, да су установљене неке тајне, које се извршују, и обреди, која одређују начин извршавања, литургију и т. д. А трећа је структура јурисдикциона управа у цркви, јер и она мора, и територијално осегат, а једно и подручје своје у обзору становништва имати. — Прво у каноничном праву назива се „potestas magistrerii“ т. ј. право и власт учити хришћане науци хришћанској, што о-

бима догме веројазикне; садже, и то не спада у наш делокруг; то се оснива на јеванђељу, на предањима, на апостолским посланицима и у опште на догмама; то спада у делокруг васионског сабора. Друго се у каноничном праву зове „potestas ministerii“ т. ј. власт вршити тајне, и у томе власт посвећивати органе на то. Ту спадају обреди, тајне и у опште култус. То такође не спада у наш делокруг, него у делокруг васионског сабора, а често и у делокруг помесног црквеног сабора; јер тај обред не мора свуда баш један бити. Главко је, да су догме, наука и вера једнаке, а обреди могу се по околностима времена, по својствима народа изменити; ту су позвани они, који представљају митрополију црквени, дакле клир. Ту је наша граница. — Треће се у каноничном праву зове јурисдикциона власт, управа црквена. Та јурисдикција већ претпоставља простор земаљски и подручје људи, и долази с једне стране у додир са државом. Овде нећу међусобне границе међу државом и том црквеном јурисдикцијом одређивати, јер не спада овамо. Но та управа долази и са народом у први у додир; ту већ и народ тај има права нека према јурисдикцијој управи, а особито у православној цркви, која није као католичка црква, где је цела легислатива црквена у цане; него ту је закон црквени тако уставовљен, да је црква увек народу неки уплив давала, да је народ ограничава јерархије. — У чему се јурисдикција састоји? Говори се о јурисдикцији у опширном смислу, која обухвата и potestas magistrarii, и potestas ministerii, да се овачи обсег, у ком дотичан може једну или другу, или обе власти вршити. Али овде је особито реч о јурисдикцији по носоци, и ту долазе две гране: прва је грана судска т. ј. право расправљати и решавати у погледу расправе тајна, а особито брачне односаје, то је јурисдикција у најужем смислу. Друга је грана „administratio temporalium“ т. ј. свако друштво, па и црквено треба материјална средства за обстанак и развитак свој. То су материјалне ствари; а у среди као копча стоји, право постављати органе, који и једно и друго врше, и дисциплина над њима, да се чланови у заступ држе и да дужности своје испуњавају, и како то не испуњавају, да се казне им уклоне. То троје спада у наш делокруг и ако не у свему, али сабор има меродавни уплив у томе. То ћемо назвати јурисдикцијом у опште, или администрацијом црквеном. Истина могла би се под јурисдикцијом, администрацијом разумети и духовна администрација, т. ј. администрација ово вршења тајни, обрета, али је ова природно својом одавде искључена, те је по себи искључена из делокруга овога сабора; то ми себи не присвајамо, јер то је спиритуална администрација. Ни саму судску грану не можемо бар како сад ствари стоје, узети у наш делокруг са свим, јер у њој има две стране: материјална и формална. Материјална т. ј. сама закона одређена је у канонима; ту ми други законик за те ствари не ћемо правити, зато то у делокруг сабора не спада. Што се у том погледу са грађанским законом сучице, то држава регулише. Ми у законик материјалног судства не ћемо дакле утицати; али можемо у формалном правосудију, т. ј. у томе, да одредимо правила поступка, по коме се суди, као и правила о постављању органа, који ће судити; тако истом постављање лица при спољашњој администрацији, која ће административне ствари извршавати, или доносити правила о томе, привада сабору. Постављање лица и при нашем духовном суду спада на административно правосудије, као што и у држави суд самостално суди; али судска лица или се бирају или се од министарства постављају. Дакле и судска струна има администрацију своју. Да имамо уливи при постављању лица за црквену администрацију, како код судских тако и код административних ствари, и да имамо уливи и на саму дисциплину, то је право народа у православној цркви. Господо моја! Ово сам у опште рекао, да означим наше становиште у погледу нашег утицаја у ствари црквено-народне. Сад морам доћи, на поједине ствари, особито које су спорне; а то је баш одређивати обсег дијецеза, бирати не само митрополита, него и владике. Питање је да ли можемо постављати ми лица, којима је управа црквена у рукама, имамо ли на то право и на чему се оснива то право? Почем је ово реч о бирању епископа, питање је: на чему се оснива то право наше да ми епископа бирамо? Ја кажем, да се оснива у опште, на разлици, која постоји између организма, строја духовних органа, и међу тим, које ће особе заузети место у том строју. Васеленски сабори, каноји, означили су устројство цркве, јерархију и клира у њој, и то ми, бар сами неби могли нећати — али лица постављати, то је право народа, и његови органа. У колко јерархији припада утицај у томе, да в. п. има права потврђења, то спада у статут. Овде је само о начелу говор. **Право бирати епископе извршило је** до 300 година у прва времена, народ. У томе да се позovem пре свега на каноне, које ја сматрам за важније и веће, него васијонске, јер ову су апостолски канони. Ту одма I. канон гласи: (пошто је гонорник у цитирању препречен био, јер му прва књига канона погрешком није при руци била, то проговори:)

Др. Суботић: Ја мислим, да гд. известитељ саджеј каже, на после сам текст да прочита.

Др. Милетић: Молим да ми се даде неколико минута одмора (добро је.)

Председник звони: Господо на неколико минута прекидамо седницу (одмор неколико минута.)

Председник звони: Продујем седницу господо моја!

Др. Милетић: Ја сам се сл. саборе позвао на канон I. Овај канон гласи: (чита латински, преводом српски:) Епископа, да два или три епископа посвете. О посвећењу је дакле овде говор, а о бирању не; шта више коментар овде каже, да је избор био код народа, јер Валдеман примећува ту: „да је некада народ градова пружањем руку бирао првосвештенике“; а Зонара такође ту вели, да: „пошто је скупштинама грађанским слободно било, бирати предстојнике свештене, то су се скупљали, и бирали једног, други другог; но пошто је побеђивала већина вога, то су уобичајали, пружати руке, и по рукама се вога бројали, ком су кога изабрали; од већине изабраног постављали су за првосвештеника. И отуда је име „хиротонија“ рукополагања“. Дакле из овога се јасно види, да су епископи од народа бирали, и само се у горњем канону називају, да су изабраног епископа двојица на тројица посвећивали. Први спомен о постављању

епископа означен је у канону IV. првог Нишкег сабора. Овде се каже: „Епископ ваља државити од свију у провинцији, постављен буде; ако је пак то тегобно, или је прека нужа, или је далак пут, да се овакако тројица на исто место скупе, и пошто и одсутни писмено своја вога даду, да пристају, то онда да буде посвећене, а да, што се збуде, потврди митрополит провинције. Овде се дакле говори о постављању епископа; и гдекоји мисле, да је ту заведено, да га владике бирају. Али канон говори о „конституирању“, постављању епископа, што још неизвјучује избор од стране народа, и могло би се узети, да се суглас епископа иште за посвећење, и да се по томе канону не даје епископима право сабора, него само да га, кад народ изабере, посвете, и односно потврде и поставе. Бевереп, слави канониста Енглески, и за овај канон I. Нишег сабора, навађа, да овај не даје епископима право избора, него само сазивање или потврђење, и посвећење Канон Лаудикејски XII. гласи: „Да се епископи по расуђењу (judicio) пограничних митрополита и епископа у црквено звање постављају, који буду дуго испитани и у вери, и у проповеди.“ Дакле овде се опет говори о суду њиовом, а не говори о избору; ту је очевидно, да је избор задржан народу, а епископи само да потврђују. Али међутим не може се посумњати, да је од тога времена, т. ј. од Нишег сабора заузело мах то, да су владике бирале од самога синода и потврђивале од митрополита. То је практично, кад су код епископа целибат, нежењено стање увели, јер пре су ожењени били, и то се увело, кад се господарство у цркви завело, кад је црквена власт сложила се с државном влашћу, па је духовна власт с једне стране, а државна власт с друге стране народ у главу тукла (жагор на десној страни). Дакле су право то себи присвојили; а народ под апсолутном управом није могао право рекламирати; дакле од оно доба престаје је то у грчкој цркви; ал то није свуда остало као што видимо у руској цркви, а особито у српској цркви, које ћу после показати. Међутим и овде, кад су сабори васеленски и то завели, имали су друге, а не црквене разлоге. Зонара, коментатор канона, који је у уважењу и у цркви нашој, примећува код реченог XII. Лаудик. канона ово: „Гласом народа бирани су некада епископи, но пошто су се отуда многи метежи изродили, догодило се да су решили, да епископа ваља да бирају епископи дотичне провинције.“

Дакле овде није узрок каноничан, него тако звани политички опортунитет; каже се, да је народ епископа бирао, па су се метежи (sevitimes) том приликом догађале, зато су после епископи бирали. Ти метежи рађали су се у след распра сектански. Онда је био такви дух времена; онда је могло бити узрока, из опортунитета, да они то право од народа узму, и себи присвоје. Али ако тај опортунитет престане у другим временима, или та нема у други народа, онда народ може то своје право натраг искати, јер није против канона. Духовни живот човечиј корача све већма напред; сада се народи више баве с политичким, материјалним, народностним, него с религиозним стварима; не би ту сада било немира, раздора и побуне, зато не би требало вратити народу право његово, тим више, што у уређењу државама има и они, од једног господина споменути оружаних чета, које би опет у таким случајима мир повратиле. А кад смо допустили, да општине парохе бирају, где се више партије могу правити, па опет се нисмо бојали, да ће се нарушити ред и мир, то овде још пре можемо допустити, јер се избор у већем кругу обавља, и што је главно, народ се неће моћи уверети наћи због гласања при избору. Дакле ни сам опортунитет није против нас, него је више за нас. — Да су владике од народа бирале биле, има још и на другим местима доказа. У књизи од проф. Вукашевића, за кога за цело ни сам клир неће казати, да није „религиозно-морална“ и да неће против уставова црквених говорити, навађа се 1. „Како су у Александрији по сведочи Јеронима, од времена Марка епископа, па до епископа Ираклија и Дијонисија пресвитера једног између себе изабрали за епископа, што и данас на Јонским отоцима бива. 2. наводи из VIII. в. апостолски конституција, да се за епископа постави, који је безпорочан и изабран од свога народа. 3. у Сократовој црквеној историји стоји, да по смрти епископа може на место му бити произведен за епископа и новокрштени, ако буде тога достојан, и од народа изабран са сугласом и утврђењем главног епископа. 4. У актима аврелијатског III. и теодоског IV. сабора чита се: „Митрополит нека се избере од области епископа, са сугласијем клира и грађана, јер је право, да онај, који се поставља над свима, од свију буде изабран.“

Грујаћ: То су били римски сабори.

Др. Милетић: У оно време црква хришћанска није била раздвојена. — Даље и 5-то. У истим актима стоји, да се за постављење епископа осим сугласа Митрополита захтева воља клира и грађана. 6. Год. 391. у капицкојској ћесарији народна странка изабере за епископа неког градског званичника, човека одлична по владању, али још некрштена Евсевија, и навађивше на епископе, да га рукоположе. Епископи најпре се противише, а после попустише, и Григорије богослов изјавио се, да поступак народа није „врло“ законит, али да показује пламену веру народа. 7. Атанасије велики био је обштом жељом народа за епископа изабран. 8. Народ међународно изабрао је световног човека, Амвросија за епископа, и Јован Златоуст је по избору народа постао најпре пресвјатар, па онда епископ. 9. У византијској царевини у веку IX—XV. бирали су патријарси, као највећи достојници цркве, обштим гласом народа, цара и клира.

Ово су све докази, да су епископи од народа бирали, а Митрополит да их је потврђивао, и са епископима посвећивао. То је што се тиче наше опште црквене историје. — Али наравно сада то није тако; Епископе сада синод производи, а кад ми хоћемо, да повратимо старе хришћанске установе, да повратимо право народу, нама се каже, да се ценимо од цркве наше, да рупимо тим уставове црквене и да радимо против каноничних правила. Ја држим господо моја да то не постоји. Но рећи ће се, да и у Србији, Русији, Романији и Грчкој, синоди епископе бирају. Али и тамо није то баш тако; да и не спомињем, да тамо државна власт има меродавни уплив и у постављању чланова синода, још и то долази, да н. пр. синод руски 2-3. кандидата за епископа владе предлаже, а свугде важећи предлог од потврђења владатеља, који ту не

само као државни владатељ, него и као православни владатељ права врши. Друго у Србији, у Русији, Романији и Грчкој, ту су сасвим друге околности; онде је делокруг епископата врло тесан, и ограничен за чисто црквене ствари: тамо јерархија има врло мали део онога, што ми у нашем делокругу имамо; јер држава за се задржава сва спољашња уређења. Школе су све државне, тако исто и сви институти просветни, а општине и политичке тамо су заједно и црквене, једном речи делокруг клира врло је мали, јерархија је на чисто духовну управу, остали клир на парохијалне дужности ограничен; на тако није опасност велика; јер ако епископат потпомаже владу, ту нема у толико опасности, што у својој држави владу потпомаже, па ту влада, кад јој се још даде право, да може епископе потврдити или неопотрдити, може безопасна бити. Но кад нас епископат има други делокруг. Он саборише с нама верилним (личним) гласом; они имају места у саборима државним а име народа, имају меродавни уплив и у самој црквеној управи, како у чисто црквеној, тако и у помешаној; свуда је њиов делокруг распростао. Кад је то тако, онда морамо имати јемство, да ти сви органи, који су и чланови сабора и саставни делови цркве и народа, буду производ жеље и воље народа; да не буду бирани и постављани упливом туђинске владе, што је на жалост досад највише тако било: јер то не можемо порицати, да је досад влада велики уплив не само преко комесара, него и на митрополите, па и на саме епископе имала. Нећу да говорим о начину, којим су често многи до епископске а и митрополитске столице долазили. Зна се одкуда је постао и раздор међу покојним патријархом и Темизварским епископом, зна се и за многе друге случајеве, ал нећу, да се то овде позавља; доста да је влада велики меродавни уплив у том бирању имала. Ми хоћемо то да отклонимо тим, да народ, односно сабор исто тако као што свештеници и митрополите бира, да бира и владике; јер ће имати веће гаранције, да ће се све отпријекати као што треба и као што народ захтева. А друго наш црквено-народни живот, који се на народности и конфесији оснива, захтева, да народ има то у својим рукама, да он црквено-народне органе поставља. То је господо моја, што се нашег опортунитета тиче, ту су други узроци него у Србији, Русији, Романији, Грчкој, који баш зато говоре, да у нас сабор епископе бира. — Други су основ наше народне установе. Наша црква увек је била народна црква; наша је прва давнашњим уставовима установила, да се архијереји саборно бирају. У томе се састоје наше народне установе, и те су одржане у тецају наше црквене историје. Ево из гореспомеуте књиге навађам ово: „За владе краља србскога Милутина умре архијеп. србски Сава III и постављен буде на његово место саборно Никодим. Светогорски калуђер родом Србин. Србски историк и митрополит Данило о том пише овако: По преставлењу Сави III. саборно изабраша Никодима, же во свјатог гори Атонског постелишња, бје же он и рожданијем, и воспитанијем от отечествија сего благодетицавог краља (Милутина.) Да се пак неби посумњало, који је то сабор, да није можда духовни, ево ученик Данилов пише по Рајићу“. Не по мнози време преставиша архијепског Никодим I. и висканију бившу от краља о достојном мужу, таковаг званија, савјет створи с сабором е в е м љ и С е р б с к и ј а, призвајет пресвјатшенга Данила от св. Гори. И всја совершишасја по закону обичају, возведоша јего на престол св. Сави в правник водрвиженнија чеснаго креста.“

Даље пише Раић: да је после Данила за архијепског србског постављен био велики логотет цара Душана Јованикије: да је на скоро Душан сазвао у Скопље Архијереје царства његовог, Ордског, архиепископа, архиепископа србског и бугарског, и остале епископе, клир црквени, кнезове, велможе, и владете, и у том сабору једвадушно поставе Јованикија за првог србског патријара.

На онда има о томе и у духовном закону. **Правило 13. Душановог законика гласи: „Епископ, митрополит, и игумани да се по миту не постављају, но ва сем сабором да се постављају.“** Даље из свега се види, да су то били земаљски сабори. То је дакле уставова, коју смо ми овамо пренели. Наши епископи бирани су у таким саборима земаљским, а и у прво време нашег пресељења јамачно су сабори наши бирали архијереје, о чем би се могли из народне архиве, која још света неугледа, уверити. — То су дакле основи и разлоги, из којих је одбор мислио, да предлози сл. сабору да уведе, или боље рећи да поврати ту уставову, да се као и код Романа владике бирају. Ја се не позивам на Романа, као да би нам они у том погледу за узор служити могли, него, само да покаже, да влада не може пречити, да се поврати народу нашем оно право, које смо имали, и за које тежећемо имати у народним црквеним уставовима, које нама овде за темељ служе. Ми се тим начином нећемо од оне наше браће у Србији одвојити, кад останемо при једној вери; то јединство се ни најмање не вређа; као што се није пређало ни тим, што ми парохе бирамо, а они не, тако и што бирамо митрополита, а они не. Шта више можда ће се они угледати на нас; јер ја сам пријатељ слободне цркве у слободној држави; а с тим пре, што данас сутра, кад се Срби а рашири, биће страних елемената, који ће се умножавати, па ће зато требати, да се и тамо вероисповедна страна од чисто политичне одели, и да се православље у себи самом консолидује. Те установе, које су невојима трајале, ми обемо дакле да само повратимо, и зато нас наша православна браћа Срби у другим крајевима, а и остали право славни народи неће због тога као расколнике сматрати. Ја мислим, ко се тога боји, да би ми поцепали овим свезе између браће наше и нас, да тај управо треба да увиди, да то предлажу људи, којима народност, Србство, стоји у првом реду, и да је у том гаранција, да предложеном уставом не иду на цепање, од браће него баш на ослобођење оностране цркве наше од туђински уплива, а по томе за утврђење духовне свезе између обостране браће. Досад је православље било ступ народности наше, па ћемо и досад гледати, да нам православље буде ступ; али народност нам је прва. Баш због народности, не ћемо се ценивати, него ћемо оно што је у прастаро време код хришћана било, да остваримо; па можда ће се и наша браћа на нас угледати. Ми хоћемо наше право опет да оживимо. — Што се начина избора тиче, ту може бити разговора о том, да ли народ вла-

дике бира у епархијским скупштинама или у сабору. Овде морам казати, да је у одбору била мањина са 5 против 6 гласова, да епархијска скупштина владу бира. Чланови ове мањине били су: Милосављевић, Цветић, прота Трбојевић, Григоријевић са председником Суботићем.

Већина је одбора била за то, да се то сабору придружи, једно што владике нису само епархијани званичници, као у жупанији, него су и чланови епархије, великодостојници, који вирилне гласове и овде и на државним саборима имају; па потоме треба да их сабор бира, као што и митрополит. По том већ припада сабору опет да владике бира; а и овде у стародавним уставовима нашим видимо, да су и сабори земаљски бирали. За то говори још и опортунитет. Наш народ није још навекан јерламентарном животу. Он је осим тога изложен на више страна притиску, гдеде „de jure“ а гдеде „de facto“; и теже епархијској скупштини биле одолети притиску, него сабору; онде ће понајвише бити људи, који иначе немају улоге у јавном животу, нису за то своју част залажали; па ако и погрешку учине, лако им је стрести одговорност са себе; а напротив у сабору су обично људи, који морају да пазе на своју част овде, чуваће се да прекор недобију због пристрасности. Друго сабор је веће тело, па другичије стоји према влади, него поједине епархије. — За сад сам ја дакле за то, да сабор бира владике; а после кад епархије самосталније буду, и кад се народ боље развије, онда ја против тога ништа нећу имати, да им се то право преда; а сабору само да се остави, да бира патријарха и митрополита. То је господо моја што се тиче избора епископа. — С тим у свези стоји, да сабор обсег епархија уређује, — ово спада у црквену спољашњу администрацију. Као што смо констатиранима дали, да оне могу на предлог општине нећати парохије, дакле више парохија уједно спајати или пак веће парохије раздвојити, тако се може и сабору дати, да ове веће парохије т. ј. епархије може по околностима уређивати т. ј. више или мање епархија одредити. То стоји у свези с дотацијом. Као што нико неспориче, да сабор има право одређивати буџет, то наравно не може му се одрицати ни право да може одређивати, колико ће епархија и владика бити. Ако би н. пр. синод одредио десет владика, онда би самог буџету прејудуцирао. То се не може оделити од права дотацију одређивати. А овде да споменем још, да ће то и потреба донети код нас; јер где има у једној епархији 20.000 душа, ту треба да се с другом епархијом споји, као н. пр. будинска епархија која има 22.000 душа; а где се нећ народ јако умножи, ту се могу епархије раздвојити. Дакле свакојако треба, да се то сабору преда, да он епархије уређује. Боље да буде мање епархија него више; јер што их је више то већма падају на терет народу. Ја ћу се позвати на Русију, тамо на 60,000.000 људи има 4 митрополита и 19 архиепископа и 28 епископа, дакле свега 51 епархија; по томе на више од један милион душа дође једна епархија. Дакле овде видимо да може обсег епархија сабор одређивати. Даље да прећем на исправке. Г. епископ Николајевић предлаже, да метемо „црквених уставова“. Ја мислим да ово није нужно, почем то већ у уводу имамо. Тамо стоји „народно црквене“ установе а не „црквене“. Даље хоће, да се каже „уређење самостално у споразумењу са епископским синодом односаје“. Ово се не може пријети, јер онда неби сабор уређивао односаје, него би био само предлагач. Тако исто речено је „споразумно са синодом уређење дијецеза и утицаје у избор епископа“; то је тако исто илузорно као и пре. У конференцији је јасније казано: епископат, да кандидацију уступа. Морам признати, да је било у тецају црквене историје и кандидација, као што и у овој књизи има наведених примера; и ја уважавам то, што епископат сабору на сусрет излази; али ја у кандидацију држим за побијање избора; а ја сад томе противан, јер је кандидација противна појму слободног избора, и данас се узима. Или слободан избор — или наименовање; јер иначе могло би доћи до сукоба, па би често могло испасти оно, што нити жели синод, нити народ; једном речи, то је право илузорно и доводи синод у сукоб са народом: Ја би могао сада закључити говор, али морам додати још то, да се епископат свуда позива на каноне; а ја нећим да се ти канони свуда извршују. Неканонично је то, да митрополит кандидира а епископат да бира епископе, као што је у нас уобичајено, него је епископат бирао, а митрополит потврђивао. Но митрополит је у нас досад кандидовао кандидате епископске, по томе се види, да је то неканонично било. Ако народ бира, к же се да је неканонично а свамо по канонима је забрањено, да владатељ поставља епископе, и епископат се нећује, да је постављање владике у Далмацији неканонично. Има канона доста, који многе ствари наређују, па ипак нећу тако. Времена се мењају, па према томе мењају се и ствари, односи, потребе и средства. Онда васеленски па ни поместни сабора није било, онда је народ сам, особито што се спољашње ствари тиче, много мењао; па то ником није било неканонично. А кад ми хоћемо да повратимо народу његово право, онда нам се не може пребацити, да смо расколници; јер има, као што рекох, много канона, који се не извршују. Допустити да баш то у канонима наведем. XXIX. Апост. канон каже: „Ако који епископ новцем добије достојанство то, или пресвјатар, или ђакон, да се збаци и он, и онај, који га је посветио, и да се искључи из обществ, као Симон од Петра. А знамо да је много такви случајева било и код нас; па није ни један збачен. — Даље канон XXX. „Ако који епископ помоћу световни владатеља цркву задобије, да се збаци, и одлучи, као и сви, који с њим обште.“

Ја сам то споменуо, да се то у Далмацији догађа, па и код нас је то чинио владатељ, које преко комесара, које иначе упливом на кандидацију митрополита, и бирајуће епископе, дакле је бивало, да су као наименовани били, као што и формула потврђења гласи као наименовање — па јесули то канонични епископи? По овоме неба били канонични. — Сад ћемо даље ићи: Канон XXXVII. прописује: „да бива дванаду у години синод епископа, да међу собом расправљају религиозне наредбе, и црквене спорне ствари“. Па је ли наш епископат то чинио?

Канон XLII. каже: „Који се епископ, пресвјатар или ђакон коцка, пијанству ода, или да престане то чинити, или нека се збаци. Али знамо да се и митрополити и владике коцкају, да се картају, да

и не споменем народну страст пића, на ниво их небацује (смеј). — Тако исто и канон XLV. пише: „Епископ, пресвитер, или ђакон, који од дужника камату ште, или да престане то чинити, или да се збаци.“ Доказано је пак, да су и код нас узимали, пак зато нису збацивани. — Даље: Канон LI. вели: Ако се епископ, или пресвитер, или ђакон, или ма ко из свештеничког броја уздржава од брака, меса, и вина, и то не ради вечобаја у уздржању, него због негодовања ти ствари, заборавајући, да је све добро, и да је Бог створио мужјо и женско, и грдећи тим створ овај, или да се поправи, или да се збаци, и из приве изабаци.“ А сад се држи за противканонично, да епископ жену има, и да се не пости. Канон LIV. пише: Ако се који клирици увати, да у гостионици једе, да се одлучи, осим ако се свратио у јавну гостионицу, кад је на путу.“ А данас ћемо и без путовања наћи свештенике у гостионицама, па се не одлучују.

Кан. LXXXI. вели: „Казали смо, да епископ или пресвитер не треба да се упуштају у публичне администрације, но да се баве са привних пословима. Или дакле да се усаветуге, да то не чини, или да се збаци. Јер нико не може служити двојици господара.“ Али видимо да се свуда мешају у политичне ствари, као у политичним општинама, у конгрегацијама и на сабору; по овоме би се морали скинути (смеј). — Сад васеленски канон III. Никол. сабора пише: „Забранио је велики синод, да није слободно епископу, или пресвитеру, или ђакону, или у обште клирицима, да имају женску (т. ј. која није суруга) код себе, осим матер, сестру, тетку, или такве особе, које су ван сваке сумње.“ Како је пак то данас, то нећу коментирати. (Смеј). Кан. II. Халкидонског сабора пише: „Ако који епископ рукоположи за новце, и дар, који није за продају, пазаром направи, и за новац посвети епископа, или хоропископа, или пресвитера, или други клирика, или за новце постави економе, или дефензора, или настојатеља монастира, или друго канонично лице, ради ружне добити — да сам са својим степеном у опасност дође“ и т. д. Кан. III. истог сабора понавља: који од клира у закуп узме туђе земље, и светске послове обавља. Дакле у канону васеленском понавља се то, да који за новце поставља, или се постави, да се збаци, и ако се другим пословима бави, да се скине. — Још један канон каже, да се пресвитерима забрањује бити мајка, т. ј. дакле да му је просто, увек једну жену и матери, а данас се забрањује удовим свештеницима женити се. — Тим сам само дакле тео да докажем, да има много ствари и које у канонима стоје, али се време промени, те се необдржавају; а како ми штогод рекнемо, одма се позива на каноне, и они се противу нас наперују. Но ми неможемо на руске уставне установе, него баш помажемо цркву, издржавамо свештенство, издржавамо епископе, који први служе; ми дакле неурисимо цркву, него је издржавамо; издржавамо не само мртву цркву, издржавамо храмове, него и живу цркву (живео), и ако овако ствари уредимо, неће бити: „Простак твоја од тебе изравају!“ народ и црква одржаће се и онда, ако се и то уведу, да народ владику бира. — Друге исправке нећу овде навађати, него ћу само рећи, да се с' исправком г. Др. Каспиновића у главном слажем, и да га од своје стране у начелу усвајам, јер је то попуење првом чланку. Ми смо делокруг, или боље рећи предмете делокруга саборског у обште определили, али смо некоје ствари смислили, да се изврши ставе, да је јасно право народа и сабора. — За сад још понављам то, да епископат увиди, да су ова времена друга, него што су пре била; да сад у интересу личне слободе, узва се цивилни брак; треба да на то погледају, да угарска влада оће да заведе комуналне школе, а то је најпречи пут, којим држава хоће да допонамађаривања дође; зато треба, да наше конфесионалне народне школе чувамо. Но ако ће народ сав терет сносити, ваља му и већи улив, улив у цркви и школи, боље њему, боље да нашем народу већи улив дадемо у цркви и у школи, него туђинцу. Зато се не треба увек на каноне позивати, где се тражи право народа. Не треба од канона правити клинак у телу народа. Ако ће наш народ у порачању напред напредати са једне стране на каноне, а с друге стране на каноне, то ће жалосно бити, али и то га неће у напредовању спречити. Ја држим, да ми с' тим, што оћемо да повратимо право народу, ненарушавамо правослање. Ми смо православни, али још и Срби, и то још више Срби него православни; јер ако србства нестане, онда се њега ни религије православне бити неће! (бурно живео!). Ја препоручујем дакле, да се овај чланак прими.

(Свршиће се).

Са скупштине диштр. представништва.

Српски свет, што „Заставу“ чита, био је у 144. бр. овог листа од пр. год. извештен о радњи диштриктске представничке скупштине, која је пре по године дана (новембра месеца пр. г.) држана; у ово неколико редака хоћу да јавим нашем свету и о скупштини диштриктској, која је пре неки дан држана, те да се види, да пријатељима јавности није стало само до тога, да по кад кад и кад им је ћећ изнесе скупштинске и друге ствари на јавност ради контроле јавне, него да то чине редовно, сматрајући то за своју дужност. Та особито је диштриктска скупштина, о којој ваља редовно извештавати, јер је она представница од 50. хиљада Срба, што живе на једноме месту; па ако је који закључак добар и општекористан, нека се и на даље чује у славу и дјку оних, који га доносе; а ако је који закључак лш и од штете, и тај нека се на даље чује, па нека буду осуђени они, који не уме доше расудити, шта је по нас — Србе — добро, шта ли зло?

Диштриктска скупштина, која је овог месеца под председништвом г. Л. Видића држана, трајала је два пуна дана. Ја ћу напоменути овде само главне предмете и закључке о њима са узгредним својим примедбама, ма да би особито по нашу ситуацију нужно било, да

се особени поглед баш на ову последњу скупштину бади, јер на овој скупштини искусио нешто, што нам нове јаде задаје, искусио нешто, што чисто не смемо да верујемо, да је тако.

Ево дакле кратког извештаја:

1. Извештај г. Видића, као председатеља депутација, што ју је пређашња диштр. скупштина послала у Будим и Пешту ради предаје молбеница због откупа иберландских земаља. — Из тог извештаја разумели смо, да је депутација била код више министара, да је „благонаклоњено“ примљена, да јој је обречено, да ће се питање о откупу по обе стране, по диштриктски народ и комору корисно решити. — У овеси са извештајем јави председник, г. Видић скупштини, да је та депутација у толико имала и стварног успеха, што је услед предате молбенице стигла наредба мин. финансије на диштриктску скупштину, да изабере неколицину ради преговора, што ће се чинити у питању откупа, са мин. саветником, г. Будајом, који ће као владин повереник до који дан доћи у Кикинду. — После подуже дебате о наредби мин. финансије, у којој је понављено г. Видић, као председник учествовао, говорјећи готово за сваки појединим говорником, — после више предлога, што су шали гледе начина избора те неколицине, (да ли само из средине представништва, да ли и ван тога; да ли да их бира само представништво диштриктско, или представништва појединих општина, или читав народ) — после свега тога пристане већина скупштине на тумачење мин. наредбе од стране г. Видића односно на предлог г. Видића, што га је увео овим речима: „Ја, од моје стране жалећи добра и мени, и моме брату и моме синовцу, па онда и вама“ предлажем, да представништво диштриктско из своје средине и ван овога изабере одбор од 20. особа ради преговора са вл. повереником у погледу откупа иберландских земаља. Избор је тај одмах у седници и обављен — по готовој листи г. Видића што је он није „самостално“ израдио, него у договору са другима, — а у одбор уђоше од магистратских званичника: г. Видић, диштр. врх. судца, г. Крстоношаћ, вел. одветник и г. Лаковић, рачуновођа. Осталим званичницима стјора од воље да учествују у седницама тога одбора, али су дужни доћи, кад се позову. Интересантно је било видети, како, изумијајући двоје троје представника, сви у скупштини па и хваљено „језгро“ наше опозиције наредбу мин. финансије узима за нешто, што се безусловно мора примити. Та влада је у питању откупа иберландских земаља једна странка, а диштриктски народ је друга странка; па ако влада предлаже начин избора одбора за преговоре, зар је тај предлог за нас свето, од чега се не може одустити? а беше говорника, који мин. наредбу безусловно узеше за излазну тачку, те побијаху само са тог гледишта оне, који предлагашу други начин избора одбора. — Али је најомешније чути, како је једина квалификација за одборника, да има много такве земље, јер „само такав има права разговарати се о томе питању“. Баш као да је иберланд својина само појединих људи, а не и читавог диштрикта! Г. Стојачковић нема ни педља иберландске земље, ерго: није имао права написати књигу о откупу иберланда! Да смо весели! —

2. Питање о плаћању или неплаћању интереса на капитал од 10,000 ф.р. што их је диштриктска скупштина године 1861 поклонила српској правној академији. —

Економски одбор извештава, да патронат новосадског вел. гимназије пита, шта је са интересом на завет од 10,000 ф.р. што га је диштрикт учинио правној академији; — а уједно предлаже економски одбор — резерент му је сенатор г. Н. Јовановић — да се у смислу клаузуле, бивше штатхалтерије интерес на завештани капитал тек онда издаје, када се издање правне академије отпочне. — Предлог екон. одбора изазвао је живу дебату, у којој је највише учествовао г. Видић, као председник, говорјећи готово за сваки говорником. Пошто је у течају дебате с погледом на закачалку штатхалтеријну пало више предлога ради уништења њезиног (једни предлагашу представку на министарство, други, знајући тенденцију данашње владе према нашим проsvетним заводима, предлагашу петицију на сабор) пошто је даље с погледом на плаћање интереса предлагано, да се без обзира на штатхалтеријну закачалку интереси од данашњег дана плаћају; — да се плаћају од дана, кад је штатхалтерија одобрила завет; — да се плаћају од дана завештања; — једном речи: пошто је пало много предлога, сила речи, искрене на један мах записник диштриктског представништва од 12. и 13. маја прошле године, из кога се видило, да је питање о плаћању интереса на капитал, завештан српској правној академији, јоште онда решен, јер је већ лане диштриктска скупштина закључила, да се без обзира на штатхалтеријну закачалку интерес на 10,000 ф.р. од дана, кад је штатхалтерија одобрила завет, (год. 1863), српској правној

академији плаћа. Услед тога упути скупштина магистрат, да скупштински закључак од лане изврши; да се о томе извести патронат новосадске вел. гимназије, а министарство да се позове, да уништи клаузулу бивше штатхалтерије, што се тиче плаћања интереса. — И ту смо видели уредност у нашем магистрату. Скупштински закључак од лане још није извршен, те се даје повод, да се свршена ствар подруги пут претреса а тиме „људи“ изложе опасности, да на очиглед двоструко мишење о једној ствари покажу; разуме се, према околностима! Треба знати, да ни закључак новембарски у погледу српске економне школе још није извршен. Тако изгледа, као канда се силом бацају такви закључци скупштински у заборав, који нису доста „лојлни“ и по жељи неке госпде донешени! Тако изгледа код нас брига за народно благостање! —

3. Који магистратски званичници имају право гласања у магистратским седницама? —

Из дебате, која се у овом питању развила, и у којој је највише учествовао г. Видић, као председник, говорјећи готово за сваки говорником, — разумели смо, да је двоструки обичај досад био; један је обичај, који је трајао ове до рестаурације садашњег магистрата, и по том обичају гласали су само чланови сената у магистратским седницама; други обичај се увео од како је данашњи магистрат изабран са г. Видићем на челу, и по томе обичају су гласали у мађ. седницама сви званичници мађистратско писара, изумијајући ове. — Према томе су се обртали предлози око оба обичаја. Скупштина усвоји садашњи обичај јер су за њега говорили снажни „либерални“ разлози, што их је г. Видић навађао; а уједно реши, да сви присутни гласачи на магистратским седницама одговарају за закључке, што се доносе. —

„Либералности“ г. Видића у овом питању не треба коментара. —

4. Ново изабрано представништво кикиндске општине одузима мандате двојци незаконито и под пресијом г. Видића јоште 21. Нов. 1867 године изабраним Кикиндско-диштриктским представницима.

У 108. броју „Заставе“ од 1867 године описана је она занимљива седница кик. представништва, где се вели: „На данашњу седницу (21. Нов. 1867) дошли су г. Л. Видић, диштр. врх. судца, њихово високородије, лично, уништили су „силом своје власти“ (ipsissima verba) пређашњи њен (општински) закључак о избору Др. Световара Милетића и Стевана Бранковачког, за диштриктске представнике, па су онда нов избор заповедили, и то под својим личним председништвом. — Данашње кик. представништво, смислећи, да му је дужност непризнавати незаконитости, што се у пређашњем представништву учинише, одузима мандате насилно изабраној двојци диштриктских представника, који дођоше на место Др. Милетића и Бранковачког. —

Пошто је г. Видић карао данашње представништво кикиндско, што ради све оно, што није у реду, пошто је у прилог законитости ондашње општинске седнице себе као ауторитет ставио, велећи: „Ди сам ја, ту је законита седница“; — пошто га је у побијању разлога кик. представништва енергично потпомагао један од госпде сенатора, чије понашање нас изненади, јер досад бесмо научени видети га као бранилаца општинског права избора по овој вољи као нападача на људе, што презијом своју вољу протурјују, — пошто нико неспоменути излазну тачку представке кик. општине: избор Др. Св. Милетића и Ст. Бранковачког, и пошто нико не рече ни једну речницу уз разлоге кик. представништва — скупштина већином гласова (г. Видић је диктирао у протокол једногласно) одбацила је представку кик. представништва, и одобрила поступак г. Видића у седници општинској од 21. Нов. 1867. —

5. Ново изабрано председништво кик. општине, покреће код диштриктског представништва питање рестаурације диштр. магистрата, коме до 3 месеца истиче законито време. — На предлог једног мађистратског званичника одбија се и га представка кик. представништва, јер је министарским решењем обустављена свугде рестаурација до организације судова.

6. Ново изабрано председништво кик. општине нише, да непопуењује место са званија касраног општ. натароша Л. П. из људских и општинско-финансијских обзира, него да га за време истраге замени један писар. —

Пошто се скупштини рече, да је мађистрат упутио кик. општини да предложе способну особу за натароша на управљено место, али општина то неће да учини, у след чега је мађистрат расписао стечај, — и пошто је г. Видић навео, како се у кик. општини једна квалитатска клика подела на раменима сиротиње, обрцајући јој златна брда и драго камење, само да своје личне користи постагне, те табуни представништво против мађистратских решења, — Скупштина на позив г. Видића одо-

брава поступак магистрата; чини ми се, да је вотивован и укор кик. представништву, што је смела неслушати безусловно наређење племенитог мађистрата. —

За свршетак скупштине диштриктске, остављен је

7. Извештај г. Видића о општинским рестаурацијама. —

По том извештају је г. Видић према својој девизи: „Где је он, ту је законитост“ све и сва приликом рестаурирања појединих општтина по закону и у своме реду учинио. Колико је могао и колико је смео — вели — угађао је и једној и другој странци. Замерити му се не може ништа. Затим приповеди, како је рестаурирао поједине општине. Пошто се наприповедао позове бележника, да чита и тужбе, што су против његовог поступка стигле, на име: од мокринских, карловских, меленачких и башахидских становника. Читање мокринске тужбе ипрекидао је г. председник, бранећи себе против сваког појединог навода, те тако је имао згуду, да осим свога положаја као председник, јоште и устмено обара противничке разлоге, када они нису ту, да и његово устмено побијање можда побијају, ако је неосновано. Када бележник прочита прву алинеју карловске тужбе на министра, — устане један од „нових“ пријатеља г. диштриктска, те с патосом предлози, да се прекине свако даље читање тужба против нашег г. диштриктска, јер „ми имамо апсолутну веру у г. диштриктска; не треба их читати ни слушати, јер вређају чувство и осећаје скупштине ове; нека се симплицитер одбаде, као недостојне.“ Против мајурне мањине реши скупштина, да се тужбе против поступка г. Видића не читају; да се г. Видићу његов поступак, како га је он приповедио, без саслушања противне странке, одобри.

И тиме је диштриктска скупштина крунисала своју радњу; подижући г. Видића на степен непогрешности, на који жути римски папа. —

Чудо мора човека снаћи, кад помисли на разлику између последње, новембарске, и између садашње диштриктске скупштине. Онда је г. председник био попустљив, парламентарнији, него иначе, што му је у тадашњем извештају и признато, онда је „језгро“ опозиције у диштр. скупштини знало се борити замашним разлозима у сваком важнијем питању, па је знало енергијом и заузимањем својим извојевати победу правди над неправдом, онда је било борбе за начела; а сада се г. председник осећао и опет господарем мишења и воље скупштине диштриктске, сада је и опет говорио све он на он; сада је „језгро“ опозиције ћутало у најважнијим стварима, или је плашљиво промодило главу, иштући што, а ненавађајући разлога, или је при гласању седело, да, као бојаги, не покаже, да је престало бити опозиција. Баш као да би желела седити на две столице. Питаће те за уврок? — Онда је предстојао избор у Башахиду, те смо били достојни, да добијемо особени сто за бележење од самог г. Видића; сад је избор пропао, а зна се, како је пропао, те зато не само да недобисмо сто за бележење, него несмедосмо ни тамо близу председништва седити, где је пре то наш стајао.

А где је чувар достојанства скупштине? Где је оно хваљено „језгро“ опозиције у диштриктским скупштинама? То је питање, што нас боли, а код нас и деца већ знају, да предстоји организација судова, те ваља добро се владати, јер су чудновати документи, тако-зване: „кондујит-листе.“

Што не рекох овде и сада (а било би још много за казивање,) рећићу на другоме месту и други пут. Забележено је, па се неће заборавити.

Међер знајте, да је код нас здраво ровито! —

Б. Знекић.

Прегледа ради саопштавамо устројство сабора, као што је и докле је од сабора усвојено; разређена места она су, која су на одборски предлог додата, или измењена:

Устројство српског народног сабора.

На темељу права, што српском народу православне цркве источно у обсегу србке патријаршије и митрополије по стародавном обичају, и народно-црквеним уставима припадају, и што су које највишим царским и краљевским привилегијама, које пак државним законом, на име чланком XXVII. уг. сабора од год. 1790 ујамчена, затим на темељу автономније истоине чланком IX. уг. сабора од год. 1868 припованте и ујамчоне, установљава се ово:

Устројство српског народног сабора.

Чл. I. Србски народни сабор је орган, који у име српског народа православне цркве у обсегу србке патријаршије и митрополије самостално уређује одношаје, и расправља, надгледа, непосредно и посредно извршује послове, који се тичу црквене администрације, школе, просвете, наставни и добротворни народни заводи и заклада, српски народни фондови, манастирски и други српски црквенонародни добара.

СЛЕДУЈЕ ДОДАТАК:

Сабор одређује број и обсег дијецеза, бира митрополита и патријарха србеког, и епископе.

Сабор одређује састав и делокруг нужних органа, и начин, како да се поставе.

Сабор располаже приходима народних фондова, манастирских, и других црквено-народних добара, за народно-црквене и просветне потребе. У колико та средства недостају, властан је сабор на ту цел, као и за подмирење саборних трошкова са одобрењем државне власти учинити разрез на народ.

Сабор прегледа рачуне свију њему подручних валада, народних фондова, манастирских и других црквено-народних добара, и издаје рачунодавцима исправнице.

Осим тога спада у делокруг сабора и све оно, што се на горе поменути привилегијама оснива.

Право врховног надзора, које Њ. Величаштво уставним путем врши, остаје неповредљиво.

Чл. II. Овај сабор састоји се из лични и изборни чланова.

Лични су чланови они, који по свом достојанству у складу овога устројства имају у сабору места и гласа.

Изборни чланови сабора они су, које народ у смислу овога устројства, и по пропису изборнога реда за своје заступнике на сабор изабере.

Чл. III. Лични су чланови сабора архиепископ Карловачки, Митрополит и патријарх србеки, и дијецезани епископи.

Чл. IV. Изборни чланова има сабор 75. и то 25. од свештеничког, а 50. од световног реда.

Чл. V. Чланове сабора како световног тако и свештеничког реда бирају бирачи свештенички и световни заједнички.

Чл. VI. Од свештеничког реда долазе без разлике чина на сабор заступника:

- Из Карловачке архидијецезе 5.
 - „ Бачке дијецезе 3.
 - „ Будимске 2.
 - „ Темшварске 4.
 - „ Вршачке 3.
 - „ Пакрачке 3.
 - „ Горњо-карловачке 5.
- Чл. VII. Од световног реда долазе на сабор заступника:
- Из Карловачке архидијецезе 7.
 - „ Бачке дијецезе 7.
 - „ Будимске 2.
 - „ Темшварске 8.
 - „ Вршачке 8.
 - „ Пакрачке 5.
 - „ Горњо-карловачке 12.

Осим тога шаље Горњо-карловачка и Пакрачка дијецеза заједно 1.

Чл. VIII. Који ће изборни срезови и колико заступника на сабор слаати, одређује се у изборном реду.

Чл. IX. Сабор пресуђује право-ваљаност избора саборски чланова*.)

Чл. X. чланови сабора и свештеничког и световног реда бирају се на три године дана.

Чл. XI. Сабор се састаје редовно сваке треће године у мају месецу, ванредно пак по одлуци сталног саборског одбора, или на захтевање трећине саборски чланова.

Чл. XII. Сабор сазива по одлуци сталног саборског одбора (чл. XXIII. или који по реду буде), или на захтевање трећине саборски чланова србеки патријарх и митрополит, а кад патријарха и митрополита нема, или кад би овај препречен био, и ли би он пропустио то учинити, сазива га председник одбора.

Чл. XIII. Напути од стране бирача не вежу чланове сабора.

Чл. XIV. Чланом сабора може бити сваки члан православне цркве у обсегу србеке патријаршије и митрополије, који је навршио 24 године, зна читати и писати, не стоји под старатељством или у специшту, и није био ради простог злочина осуђен и кажњен.

*.) Ово је у начелу примљено, но на одбор упућено, да оближе определи.

Исправци, које је г. др. Касапиновић на чл. I устројства издао:

У чланку 1-ом „Устројства срп. нар. сабора.“ у 4-ој врсти да се изоставе речи „у границама државног закона.“

У 5-ој врсти после речи „одношаје“ да се дода „и установе.“

Друга алинеја овако да се измени: „сабор одређује број и обсег дијецеза и т. д.“

После ове алинеје да се додају још ове: „Сабор одређује састав и делокруг нужних органа и начин како да се поставе.“

„Сабор располаже приходима нар. фондова и црквено-народних добара за народно-црквене и просветне потребе. У колико та средства недостају,

властан је сабор на ту цел, као и за подмирење саборских трошкова уз предходну дозволу државне власти учинити разрез на народ.

„Сабор прегледа рачуне свију њему подручних валада, нар. фондова и црквено-народних добара и издаје рачунодавцима одуписце.“

„Осим тога спада у делокруг сабора и све оно, што се на горе поменути привилегијама оснива.“

„Од себе се разуме, да право врховног надзора, које Њ. Величаштво уставним путем врши, остаје неповредљиво.“

Др. С. Касапиновић, с. р.

ДОПИСИ.

Карлоци, 20. маја. У данашњој седници саборској расправљени су члан V. до VIII. устројства сабора, и додана су два нова чланка, један као V. о том, „да чланове сабора како световног тако и свештеничког реда бирају бирачи оба свештенички и световни заједнички.“ други као IX. „да право-ваљаност заступнички избора пресуђује сабор.“ У одборском предлогу променио је сабор то, да се будимској дијецези место 1. оставе два заступника свештеничког и два световног реда, и тако ће и сарамерност у заступничтву међу Србством са ове, и са оне стране Дунава утврђено бити, пошто ће са обе стране бити по 25. световни заступника, а 12. свештенички са оне стране Дунава. Изоставља се помешани изборни срез архидијецезе и Пакрачке дијецезе, и првој остају 7. другој 5. световни заступника на чисто. Сутра на Спасов дан, и у петак неће бити седнице; у петак ће радити одбори. У суботу се наставља расправа о устројству сабора, и надамо се, да ће ако не тај дан, а оно у понедељак свршена бити. Телеграм из Карловца у последњем броју ваља тако разумети, да ће и свештеништво и остали народ заједно без разлике сталеза бирати, али да ће ипак бирачи обавезани бити, да на број свештенства свештенике, на број световни световне изабере.

Познати генерални агенат сваке туђинско владе, и генерал-сензал свију Јевреја непрестаје по страним листовима опадати и подривати сабор. У „Пешти Наплову“ изишао је и телеграм и допис, како је сабор на предлог Милетића закључио, да се претвори у политичан сабор, како је Чернојевић предложио за војводу, и т. д. „П. Наплов“ има овога дописника на сабору, који је 3—4. пута у саборници био, а значе му је информација у уредништу „Турског народа“. Тај се исти дописник јавно дирекцији саборске канцеларије као дописник „Политике“, и заједно видимо, да и „Политика“ од њега дописе прима, а и „Пукунџ“ се даде по кад кад на танак лед навести. И у „Преси“ је тај генерал-агенат, и генерал-сензал места уватио — јер лако је у туђинству наћи места противу свога народа. Речени дописник признао је пред сведоцима, да онај телеграм у „П. Наплову“ није он послао, него познати пасквилант србеки, и у исти ма, кад уредници „Турског народа“ сабор пред Мађарима и владом беде, да на политичко-земљаште прелазу, у „Турском народу“ сабор народу денуцирају, да је „раздерао привилегије србеке“. Није ли ово ромек интриге?

Генерал-агенат покушао је и Бечкеречку обштину увући у своју интригу, и од Бечкерек направио „Аримедову тачку“, с које би сабор потиснуо, кад му то другим путем није за руком изишло. Сабор је у својој јучуравој седници решио, обштину исту известити, да он не сматра место заступника у Бечкеречку за упражњено, пошто Бечкерек има заменика, и који је позван, и у сабору место заузео на основу давашње одлуке сабора, у подобном случају, кад је на место проте Николића, који је резигновао, позван овога заменик, и кад је г. Натосевић примљен као заменик Купчевићу у Срему, који управо и није био заменик овоме, него Јов. Живковићу, који је на сабору седно. Ово је ондашња већина за правило поставила — и генерал-агенат мора се ово, као ондашњи члан већине, овим задовољити, а ако се обштину Бечкеречку прохте, да се са сабором клипка вуче — знати ће се и томе доскочити.

У **Мђ. Чанаду 27. априла.** Ми оностранни и поморишки Срби, место да се занимамо политичним отворима, које данашњи свет највећма интересују принуђени смо позабавити се са нашим нерасправљеним и заплетеним црквеним одношајима. Ти одношаји, настадоше одкако се наша браћа Романи одделише од наше јерархије. Још г. 1865. 1. маја п. р. била је код нас расправна комисија, пред којом се обе стране изразеше, да свака под својом јерархијом жежи остати. Том приликом ми Срби наведосмо прелишту царску револуцију, по којој све мешовите обштине, као што је и наша, имале би у задрузи, и под управом србеке јерархије и односно србеке дијецезе, као што је то већ и 1865. г. србеки конгрес усвоио и нас оностранне мешовите обштине, у подручје србеке

темишварске дијецезе одредило. Романи су против тога оградивали се и тврдили, да ми у подручју њихове романске јерархије и односно романске арадске дијецезе требамо од ње коначно решење очекивати. Сва су та комисијонална акта у своје време министарству остављена; и почем су наши вршни саборски посланици у овом погледу министарству престаји и правно захтевали, да се та деобна ствар, нема решавати административним путем, него правним и судеојским, то је наша деобна ствар ту и застала, и од министарства изаше наредба, да се у мешовитим обштинама до коначног решења „статус кво“ има одржати, и услед тога мислимо, да то значи одржати управу србеке јерархије, а не подврћи нас без питања самовластно и „viâ facti“ романској јерархији, јер ако су овдашње мешовите обштине до подигнућа романске јерархије и биле под управом арадске дијецезе, то су оне онда постојале под управом онаке дијецезе, која је подвргнута била србекој јерархији, — а почем је она подигнућем романске јерархије присајужила се истој ром. сибјанској митрополији, то по себи се разуме, да су ове обштине имале таки однасти од исте дијецезе, и прикључити се србекој темишварској дијецези, јер је наравна ствар, да се браћа на старом огњишту делити, и своје ствари разправљати имају. Али браћа наша Романи особито њихова дијецеза, тврде, да се ми од њихове јерархије немојмо пре деобна решења одцепити. Тиме сами себе побијају, прво зато, што су парохизални „статус кво“ нарушили, почем је г. прота арадски још г. 1865. упутио овдашње Романи, да из парохije нашег србеког свештеника изађу и романском пароку пређу, као што је то и учињено, друго, што је од тог доба романски свештеник матрикуле у своје руке увео наводећи, да је то њему од проте наложено, треће, поред постојећег србеког печата црквеног завели су још један романски печат, четврто, прошаши 1869. г. завели су њихов сибјански „Statutum organicum“ без саучешћа овдашњи Србаља против министеријалне наредбе, која налаже, да се „статус кво“ одржи; изабраше црквене турске и одборнике, све из сами Романа, против чега смо се том приликом пред истим полом оградиле, позивајући се на министеријалну наредбу. Али бадава, он нам на то одговори, да није дошао Србељу уређивати, него само Романи; и да он није вољан у наше ствари мешати се, него да нама на вољу остаје уређивати се како хоћемо. — Ми смо после тог поступка тужили се и лично у више прилика предстали арадском епископу потражујући да се у нашој обштини стари поредак т. ј. „статус кво“ до решења одржи; али до данас никаква целиходна решења нема, шта више исти поменути епископ тужио нас је жуцанијској власти и истрагу наредио против нас, због тога што су овдашњи Романи турске под разним неоснованим наводима на десној србекој страни налажеће се столове повезали, и које је наш свештеник у име овдашњег Срба, да се неби какав могући сукоб у цркви догоди, раздрешило. Ми заједно овај поступак нашег свештеника одобравамо, и услед тога, да би сачували наше црквено право, принуђени смо то били као и Романи по краљевској наредби организовати се. Романи пак и њихова дијецеза сад на то иду, како би нашег свештеника, и нас окривили с тим, што смо столове подрешили, и што смо се организовали, молећи жупанијску власт, да нас „viâ facti“ подчини како њиховој јерархији, тако исто и овде у обштини постојећем њиховом црквеном одбору, па да они с нама располажу „de nobis sine nobis“, зато дакле обраћамо пажњу постојећег високог сабора, да ову важну ствар у обзор узме, и да једанпут за свагда овом замршају крај учини, да се немамо потпуцати од намила до недрага. Милош Гедош.

У **Милош Пакре.** У последњем допису мојему обећао сам довести вам извештај о продаји народних добара. Да би дакле обећање испунио, то вас уједно и умољавам да би доброту имали и ово неколико речи као допунене — оном допису — у ваш цењени лист уврстити.

Да би игуман Пауновић задану реч одржао да ће „све што се (њему) противило буде, памети научити“, то је и у овај пут показао, да се никога не стиди, оћу рећи не боји, будући је виноград — упркос свима протестацијама Дароварским — на вековечита времена продао. Ко томе вели: „док је мени епископа небојим се ја ни сабора, ни ови народњака; а камо ли Милетића, који је рад манастирска добра под своју руку ставити. Али докле Груић живи неће народњака по манастири ширити се.“

Из овога се увидити може одкуд ветар дува. А ја пак игуману препоручујем, дочим сад нема шта друго продати, нека прода

цлегани кров (бакар) са манастира. А не као што он вели да ће и св. Анну, Јелену и Марију продати!!

Читам да нам г. епископ по Карловци мути. Није чудо. Стари је то практикер, пак врло добро знаде: да се у мутној води рба лова. Та још за његовог профес. изашла је песма која је верно описала, да је он свагде и на сваком месту где негребла. Па да и кроз браву вири, како коло и т. д. Камо ли наша лепа срећа да оће и овде да мотри како му неки млади парохиза администратори у лову су први ловци, — само не премудри — у пићу прве пијанице, а у кавзи љуте кавгаџије, но при свем том ти адм. вуку не само пароху но и учитељску плаћу, док ни богослуженија не чине а камо ли да школу обдржају т. ј. да младеж поучавају. Цего су о народњем лебу туђи шумари.

Докле се год неспособица на парохјама трпе а притом заслужни и способни луди киње и гоне, докле нема спаса нама, но морамо обкољени туђијем елементом изчезнути са лица земље.

Глас слоге треба да подигнемо, да се овако врсте богословије докину и „духовне академије“ установе; која би за целу хијерархију духовне свештенике — а не безбожнике — васпитавале.

За учитеље би нам такођер нуждна била овде у близини добро уређена препарандија, из које би народу свршени препаранди извладили. Јер која нам је хасна што имамо неколико подигнути школски зданија, кад није учитеља нема; него већином немарним свештеницима — са учит. плаћом — на укљивање служи. Без икакве заслуге.

Највећа би ми жеља била, да вам што скорије радостну вест одавде донети могу. А то би било: кад би вам јавити могао, да су парохije свестне парохе и учитеље добила и да им дело напредује. Бог нам био у помоћи!

Угарска.

У једном од прошлих бројева нашег листа споменуемо, да је крајна левица на угарском сабору управила на целокупно становништво Угарске позив, у коме позива исто да што пре многобројним молбеницама обрати се на сабор, како овај неби од владе предложено реорганизацију у муниципија, која новом опасношћу прети отачбини, усвои. Поменути позив донео је „Мађар ујшак“ орган крајне левице, који овде у целости саопштавамо.

„Суграђани!

Законски предлози о организацији муниципија и општине, које је влада заступничкој кући поднела, новом опасношћу прете отачбини. Јер не само да се жуланијама и краљевским варошима одузело право бирања судија, него иш се још и остала муниципијална права, шта више и сама самоуправа хоће да ограничи. И то хоће да се учини на тај начин, да влада неузме озбиљно никакву одговорност на себе. Привилегијале оних, који највише пореза плаћају, вређа начело једнакости, које је у законима од 1848. г. изречено.

Да би се та опасност уклонила, саборска ће левица учинити све, што узможе, али у том погледу држино за нужно, да нас и остали грађани ове отачбине у нашим подухвима потпомажу.

А то могу чинити путем молба, које или муниципијне и општине, или народни зборови, или на послетку поједини грађани могу на сабор управити.

Ми смо држали за целасходно, да ради олакшања ствари такову једну молбу начинимо и ради потписа препоручимо, нехотевши се ни најмање мешати у њихова права иницијативе. И то препоручајемо је не само овим нашим суграђанима, који исповедају начело левице, него и опште свима онима, који недопуштају, да се начела слободе и равноправности жртвују владиној пуновласти и аристократској жудњи за господарењем.

Честити суграђани, обилан је тренут настао! — о том је реч, да, кад се већ само сталност државне осаврнула, сачувамо бар право муниципија, која као и одпре, тако и будуће треба да буду чувари уставности и слободе, да под њихови законном, ако је можно, прибавимо сва она блага, која смо изгубили, ако не, да бар оно, што је остало, сачувамо. Даље је о том реч, браћо друга, да, кад нам се и тако већ слобода преко мере ограничава, сачувамо бар начело једнакости од злоупотреба велике господне и богаташа.

На ноге дакле патриоте, на ноге грађани! молимо путем муниципијалних и општинских скупиштина, молимо путем народних зборова или као појединци заступничку кућу пре свега то, да се већање о поднесеним законским предлозима ради зрелије расуде и ради саслушања јавног мњења до идуче јесени одложи; друго да се муниципије и општине оставивши на страну владине предлоге тако устроје, како би се стара њихова права и начело једнакости могла одржати и даље развити. Молимо што многобројније и што пре, да могу молбе још у своје време пред заступничку кућу доћи, јер већина њена, као што се види, хоће на бруку да донесе. Све докле неће молбе бити сувишне, док обе куће исте законске предлоге неусвоје.

Хоће ли од тога каква успеха бити, или не, то немојмо напред казати, али ћемо бар садашњем и будућем добу на наше оправдање моћи рећи, да смо све оно учинили, што смо могли.

Молбе ће поједини заступници кући поднети, али ако која општина нема поверења у своје заступнику, то ће ма који члан партије од г. 1848. за своју најмилију дужност сматрати, да онај спис, који је на њега управљен, заступ. кући саопшти.

Из скупиштине саборске партије од г. 1848. држане 12. (24.) маја.

Са свију страна стижу нам гласови, да је у војничку крајину отишао резерват, у ком се заповеда, да граничари своје оружје предаду у компанијске магацине, као бајаги, да се не кваре, а овамо да је истим резерватским путем наложено, да се тако скупљено оружје преда онима, кои по њега са отвореним „ордром“ дођу, да га однесу. По свој прилици да ће оружје то из компанија у „штоп“, а одатле у градове путовати. Но уједно се у резервату каже: да се оружје не отворено „ордром“ преда, ако се граничари не буду противили томе, да се однесе оружје. Миоли ли се тиме, да се одустане од издаје оружја, ако се нађе на противност, или би шло коме у прилог, да се одпор изазове, те се зато то као на уво шапће? Или се хоће, да се може рећи, да су граничари сами својом вољом оружје предали? Идемо, да видимо. А ако је та предаја оружја, као што се вели, масло уг. владе, то сажалевамо, да је уг. влада на то спала, да крадом оружје узима, и на тај начин границу хоће да обесоружа. Не лежи онага граничара у том, што имају оружја, него што су оружју противни, и што у грудима носе јуначко, за своју народност одушевљено срце; кажу, док је глава, биће и капа — тако и док је јуначки руку, биће и оружја. Не играјте се са ватром, ни са граничарском пушком.

Др. Смолка, Самелсон и Зјемалковски управили су проглас на све странке политичне у Галицији позивајући их на договор у Лавову, који ће се држати 8. јунија (по нов.) и где ће се саветовати о положају, кога сад Галиција треба да заузме према влади.

„Свобода“ пишу из Русчука, да је тамо присео 27. април један параброд с турском војском, која је одатле отишла преко Видина на српску границу (?)

„Ванд.“ телеграфиса из Прага, да је на свечаности, која је давана у спомен великом Прокопу силан свет учествовао. Беседу је говорио Барак, у којој је споменуо како је Прокоп исто као Хус устао на обрану слободне савести, и овај протест, кога данас цео свет подиже против питања непогрешљивости папине, још је Прокоп покренуо. Даље је у беседи кудио рад префашњег и садањег племства.

У шпанским кортесима поднео је заступник Море зак. предлог, о укидању робства. Тај зак. предлог проглашује од дана кад се обнародује, сваку особу која се од тога доба роди у слободну. Влада ће оне који су се родили од 18 септ. 1868 па до сад одкупити и ослободити.

Из Рима пишу, да је Папа у последње време још мање кадар да се реши, дал да одгоди седнице концила или не. До сад је желио да се до Петрова дана реши питање о догми „непогрешљивости“ његове, али сад тој жељи стављају се у супрот и материјалне препреке. Језуите пак од своје стране неће ништа да знају за те препреке, него га гоне, да пожури решење те догме, на чије проглашење већ толико дуго чекају

Скупљачима родољубивих прилога у Земуну.

(Припослано.)

Кад се хоће појединачним прилозима нека цел да постигне, мора бити људи, који ће своје ноге ставити мало у движења, те обичи редом све, у којих се неке прилоге надају. Али при скупљању самог — било на на коју родољубиву и племениту цел — често скупљач има прилике, да се увери, како се о појединачним личностима у својој нади преварио. Ово из искуства тврдим.

Како пак у сваком месту — па и у нашем Земуну — више људи има, који се прихватају скупљању прилога на родољубиве цели; како дакле сваки од њих за тесногрудост појединих „Вир-Јања“ ваићи и самим се непријатностима изложити може, то у интересу родољубивих скупљача све их јавно пријатељски опоменути морам: да се у будуће ни један неусуди, да ради каквог прилога оде у трговину интелгентног (!) младог и пунонадежног (!) Земунског трговца г. Андрије Георгијевића, јер он неће да зна за никакво прилагање, него ће свакога за рамена из болте напоље избацивати!!!

То ми је г. Андрија последњом приликом као своју тврду одлуку громогучно очитовао. До душе признати морам да ме је његово фино (!) отесано и углађено понашање изненадило и да ме је том последњом приликом његова тврда одлука мишошла, јер сам сам болту му оставио; али, рекао би, у будуће ће држати реч, те зато вас, браћо скупљачи, пријатељски опомињем, да не повуцате опипати пулс г. Андријиног родољубља, јер ћете, у противном случају, „својом се штетом опаметити“! У Земуну 15. Маја 1870.

Један скупљач.

ОБРАНА.

У 50. броју „Заставе“ налази се у допису из Карловаца белешка, у којој се наизаг вредљивим речима на г. дра. Пејичића, на личност, којом се ово друштво поноси, што му је председник, и почем напада тај уједно бата таву сенку и на само друштво певачко, јер назива председника њезина „сверкиом млада нараштаја, одкуда долази, да и ово друштво, као заступник овдашње омладине и по том као дво младог нараштаја стоји под пашучом сверкиом, то нам је дужност стати на браник за њезиност своју и за част свога председника и свечано изјавити, да овом друштву г. др. Пејичић

никад није био „сверка“ него навек погодљив и договоран брат старији, чему је сведочба што је исти господин од постанка Друштва невретано агламацијом за председника бирао, и што је баш онда ступио на чело овога друштва, кад је провалија грдна делила „младеж“ од „старежи“, и прихватио да се овде пропрчи пут омладинском раду, дакле никакво није био „сверка“, која цоцреко погледа на сваки поса њезиних млаћих, него добар војник и друг у реду омладинца. На послетку мора ово друштво и уопште да замери тону, којим је ова нотична написана.

Из ванредне скупштине суделујућих чланова панчев. срп. цркв. певачког друштва, држане у панчеву 4. маја 1870.

П. Поцовић, Михаило Јовановић, перовођа, председник ad hoc.

Слеђује још 29. подписе.

ПРИПОСЛАНО.

У броју 57. „Заставе“ изишао је телеграм из Милока кои вели да сам а слово говорио, томе телеграму против речим с тим што ја у неколико речи коих сам рекао нисам никога ни на што наводио и наговарао, а што се дописа у истом Листу тиче где речено да свештениј Черевички Сесию узима, те поричем дојам у Черевичу Сесии парохјалне нема. Кад ова неистина постои ондак слеђуе дају и друге наведене речи, сама измишљотина, (по обичају ложица то још не слеђује У.) пресна неистина и пркос прави од неких наото одатих моих противника, а време ће најболџ све показати.

У Черевичу 20. маја 1870.

И. Маџи мовић, Парох.

Добровољни прилози

на пострададу браћу нашу Бокезе.

Скупио у Жабљу. Милош М. Папић капелан.

Г. Г. Емија Петар Сарајлаћ, трговац 10. а. вр. — Милош М. Папић, капелан 5 ф. а. вр. — Сава Поповић, учитељ; Тоша Соларић, еснаут; Аца Карапанић, трговац; Милош Радовановић; Лазар Јурковић, чуржанин; Ђира Јечинић, госпођинчанин и Богољуб М. Папић, трговац сваки по 1 ф. а. вр. — Милица Миклушевић; Паја Дунђерин, гимназиста и Милаш Шикоарија по 50 н. а. вр. — свега 23 ф. 50 н. а. вр.

Скупљени приликом слављења крсног имена Г. Ђорђа Лазића у Лалаћу.

Стеван Стевановић 1 ф. Јован Марјановић 1 ф. Ђорђе Лазић 1 ф. Павло Лазић 1 ф. Михаиљ Михајловић 50 н. Аврам Лазић 50 н. Ана Марјановића 50 н. Никола Стевановић 50 н. Атанасија Иванчић 10 н. Дамјан Гергуров 20 н. Јован Пинтеровић 1 ф. Јеансавета Лазића 25 н. Јулијана Лазића 25 н. Живан Кривокућа 20 н. Лаура Пинтеровића 40 н. Христина Лазића 30 н. Наталија Гергурова 10 н. Данило Теофановић 20 н. Јован Гргуров 50 н. Милош Јојић 50 н. Петар Петковић 20 н. Ђорђе Милошев 10 н. — Свега 10 ф. 30 н.

Скупљено у В. Ст. Миклошу на свадби г. А. Милогајског из Кикинде са госпођицом Кат. Ничовићеном 40 ф. 20 н.

Преко уредништва овог листа Петар Мркуковић из Шинда 10 ф.

За браћу Бокезе приложили су становници Шипки а парох Никола Седеди свештеник са једине цркве 10. ф. Јован Станковић трговац 10. ф. по 5 ф. дали су: Светозар Шимановић трговац, Јован Војновић, Ђорђе Симуновић, Марко Стић, Лазар Грчић, Љубомир Момировић, Мата Форишковић 3 ф. по 2 ф. дали су: Аврам Лустиг, Лука Хубер, Младен Атанасковић, Паја Новоковић, Аугуст Кознак, Еремџа Добројутровић, Петар Цвечић, Јаков Винтеристеин, по 1 ф. дали су: Тоша Станић, Јован Мауковић, Панта Кудић, Војидар Грчић, Никола Крсмановић, Марија Орешковић, Ђерџин Никић, Тодор Момировић, Стеван Ромић, Љубомир Ј. Кнежевић, Алекса Ђорђевић, Сава Тубић, Исак Симуновић, Јован Форишковић, Ђока Чекојевић, Јозеф Дреосингер, Папта Спаић, по 50 н. дали су: Лазар Георгијевић, Никола Вербас, Пера Клокић 40 н. Гавра Вилишановић 30 н. Укупно 87 ф. 70 н. Светозар Шумановић.

Књижевне вести.

КНИГА ПОД НАСЛОВОМ

„УГЛЕДИ ЗА МАЛУ ДЕЦУ.“

Већ је у штампи, рок уписивања продужавамо до 28. маја ове године, а и књига ће дотле бити готова; зато молимо гг. скупљаче и г-ђе скупљачице да нам до поменутог дана колико им могуће буде уписице с новцима пошаљу. Без новца књигу не ћемо ником слаати. Чим књига из штампе изађе одма ћемо је свиима гг. скупљачима расаслати.

У Београду 7 маја 1870 год.

М. Анастасијевић и М. Миловановић у вел. Школи.

Баш сада је изашла:

„Млада Србадија“.

ЛИСТ УЈЕДИЊЕНЕ ОМЛАДИНЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

Издаје уједињена омладина српска.

УРЕЂУЈЕ

А. Хаџић.

У овом другом броју ови су саставци: I. Основни снаге и величине српске, од Владимира Јовановића. — II. Шта је то дело, од — Б. — III. Бадњи дан у туђини, од Милена. — IV. Како се човек заљубљује? Неколико сцена из живота једнога лекара, од дра Владана Ђорђевића. (Свршетак). — V. Наказаје је Бог. Црта из ђачког живота. Посвећено ђацима београдским. Написао Љубен Каравелов. (Свршетак). — VI. Је ли жена способна да буде равноправна с човеком, од Светозара Марковића. — VII. Књижевни прегледи: Кратка земљописна почетница с додатком о Босни, од Ст. Н. — VIII. Шта се догодило у нашем и у страном свету, од П. Д. — IX. Рађања годишњег одбора омладинског. X. Најновији појави у нашој књижевности.

1. Гласник српског ученог друштва. — 2. Обеада Фиоренције. — 3. Буљбачице и пошачке новине. — XI. Чудан сай од Ж. А. Ш. — XII. Ситнице: Емилије Кастелар. — Народан добротвор. — Награда.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У КАРЛОВЦИМА.

У суботу 23. маја: „Љубав и филозофија. Шаљива игра у 1. радњи, посрбио Тоша Недељковић, за тим: „Пуковник од 18. година.“ Шаљива игра у 1 радњи, од Мелвиља, превео Л. Телечки.

У недељу 24. маја: „Ђурађ Бранковић.“ Драма у 5 радња, од К. Оберника, за српску позорницу удеоно Јован Ђорђевић.

Трговина и обртност.

(Трговински извештај Касапиновића и друга.)

Пешта 17. маја. Услед изванокне вести, по којима због дуготрајне суше доста траљаво усеви стоје, утврдише се прошле недеље и на нашој пијаци цене у рани. Продаваоци постадоше уздржљивији, а то је проузроковало скакање цене у свиима зрнима. Пшеница се у 25 нов. скупље продавала неголи минуле недеље. И раж је скочила у 10—15 н. Зоб у 4—5 нов. Кукуруз у 10 нов. Репица се у почетку недеље продавала по 14½ фр., доцније је цена пала на 14 фр. 12 нов.

У погледу радње у продуктима можемо засада само то приметити, да је вапар јуче започео. Овијих кожа је више купаца тражило, по досада се врло мало продало, почем се кушцима цене врло велике чине. — Као што се нама чини, попустиће и кушци и продаваоци. Продало се нешто арадске робе по 106—108 фр. Темшварске по 100—102 фр. За вршачку робу ишту 115 фр.

Маст се слабо тражи. Овдашња се маст нуди без бурета за 36 фр. и по. Угарска слагина и то тешка роба по 30 фр. и по. Сремска по 28 фр., на коју цену би се нашло више купаца.

Цена ране је: Потиска пшеница 87—89 фун. 5 фр. 90 н., 86—89 фун. 5 фр. 80 н. на 3 месеца. Банатска пшеница 87—89 фун. 5 фр. 85 н., 85 до 89 фун. 5 фр. 60 н. Слабија врста 82—89 фун. по 4 фр. 80 н., 84—89 по 5 фр. 10 н.

Раж: 78—80 фун. по 3 фр. 30—35 н. Кукуруз по 3 фр. 40 н. за јунијули по 3 фр. 40—42 и по нов. 3 об ефект. по 2 фр. 50—55 нов.

Пештанова берза и житара од 18. маја.

Table with columns: Цене ране, Обрт., Тежина, Цена од ц. цент. and rows for various grain types like Жито бан. ново, јачи, etc.

Курс ефекта.

Table with columns: Уг. жезл. вајан, нов. роба, and rows for various financial instruments like Акцијон. банка, Уг. опште кредит банка, etc.

Телеграм бечке берзе од 20. маја.

Table with columns: ф проц. метал, and rows for various market indicators like 5 проц. метал, 5 мај, etc.

Цена ране у Новоме Саду од 21. маја.

Table with columns: Пшенице најбоље врете беч мер, and rows for various grain prices like Пшенице најбоље, Наполма најбоље, etc.

РЕД ШЛОВИДБЕ.

Из Новог Сада у Земун и Београд: недељом, понедељником, вторником, средом и суботом у пола 8 сати ујутру.

Из Новог Сада у Земун, Београд и Оршава: у четврток у 1 сат у јутру.

Из Новог Сада у Пешту: сваки дан у 12 сати око подне.

Стање воде:

Table with columns: Пешта, 18. маја, 10 2" прево 0. суво, and rows for water levels at different locations like Пешта, Пожун, etc.

Бр. 94. 1870.

ОБЈАВА.

Од стране грађанског суда овог овим се до општег знања ставља, да је овдашњи салацин становник Луна Влаовић иначе Корџ, по гласу смртнице две 1 јануара 1869. без опоруче преминуо и да је по гласу нађевника од 2 фебруара 1869. 20 и по ланаца земље на овдашњем земљишу под бр. 4970. после себе оставио.

Позивају се дакле сви они, који право наслеђства на речене непокретности имају, да то своје право за 45 дана, од дана кад објава ова трећи пут средством листа овог обнародована буде, рачунајући — суду овом писмено пријаве, што ће се у противном случају по истеку тог опредељеног рока по смислу §. 580. п. и. поступити и по томе речена поспртина на досад суду овом познате наслеђнике преписати дати.

Суд след. кр. вр. Новог Сада 21 марта 1870. Имре Балла с. р. Јован Радовановић с. р. подбележник. 179-2-3 вар. судац.

Бр. 3110. и 1869.

грађ.

ОГЛАС.

Од стране грађ. суда краљ. прив. диштр. вел. кикиндског овим до јавног знања ставља се, да је умрли Андрија Синтул из вел. Кикинде после себе непокретности под земл. књ. бр. 2036. у век. Кикинди оставио

Сви они који мисле, да на те непокретности наслеђеног права имају, позивају се, да такова за 45 дана овоме суду пријаве, почем ће се иначе оставина једином досада познатом наслеђнику Живи Сватулу приказати.

Из седнице грађ. суда краљ. прив. диштр. вел. кикиндског у вел. Кикинди 11 маја. 1870 године држане. за диштр. врхов. судаца В. Арновљевић диштр. сенатор.

177—2—3

ОГЛАС.

Чурушка православна црквена општина у седници својој од 23. фебр. закључила је да прв. ограду, порту, која би са западне стране 31 а са северне 37 дугачка била, подигне. Иста заграда односно зид, цока да буде три стопе заједно са резаним каменом, кои би на површини зида дошао од доброг материјала; а над овим имале би доћи 5 стопа дугачке од нованог гвожђа палице, 2 палице од истог материјала, и то једна на западној страни од рођља сва 8-г фата и друга на северној стр. од рођља сва 14-г фата такође имале би доћи.

Услед тога позивају се сви вештаци, да изволу план заједно са предрачуном до 20. јуна о. г. изготовити, и овде у исти дан кад ће се и јавна дражба држати, поднети, 10 проц. вадим.

Само овај план кои општина уважа, наградиће се. Чуруг, 3. маја 1870.

Стеван Јанковић Марко Катих перовођа, председник. 176-3-6

ОГЛАС.

Долецодписани дајем под кирију у мојој кући дућан с квартиром, и мешовитог чистог курант еспапа, и то би дао на добра условија, радове бесплатно, за послугу

У Новом Саду. Јефта Зрнић, 178—2—3 код чобана.

Промена стана.

Јављам мојим штованим пријатељима, познаницима и свиима муштеријама, да сам моју радњу од „два црна орла“ у моју сопствену кућу код.

„ДВА ФЕЊЕРА“

на житној пијаци у темеринском сокаку преместно.

Тиме сам дошао у таки пријатни положај, да сам у стању моје штоване муштерије са ЧЕТВОРОГУВИМ СИРЊЕТОМ послужити (у који се један аков сирњета три акова воде усути могу, а да вкус и потребну јачину опет задржи.)

Даље се у моме стоваришту налази прицидана ракија од ране (један аков исте смешан са једним аковом воде, даје ОБИЧНУ ЧИСТУ РАКИЈУ); у већим и мањим квантумима праве комовице, сремске шљивице, од 35 гради шпиритус, тако исто и најфинији шпиритус, рум и равни ликери по цени, колико је год могуће мањој.

Нови Сад 27. март 1870. 103—10—10 Аврам Рабштерн.

ПРАВИ ц. кр. патентирани, од Њ. Величества поново са највишим дипломом обдарени, од медицинског факултета испитани и похваљени, хиљвама пута опробани и са добром сведочењем снабдевени

МИШОМОР

ради коначног истребљења нацова, кућених и пољски мишева, кртина и шваба (кои се једно тражи и купује), може се прави добити у Новом Саду код Љубе Стефановића (код три главе шећера). У Земуну код Д. Јовановића и сина. У Осеку у дољњем граду код браће Вајса Фрица и Рајмана, у горњем граду код Јос. Крауза. Цена: 1 велика пхелана кутја 1 фр., 1 мала кутја 80 нов. — Наручбине појединачних кутја врло се тачно и брзо одправљају уз наплату путна трошка. — Код истог се може добити са јамчевином: давно позната права маст „цитронска алба“, једино радикално средство против пршита од назеба, кокошијег саспела и отечених руку. Једна тегла 50 нов. 167—2—?